

**PERHEMUODON YHTEYDET NUORTEN HYVINVOINTIIN
JA VANHEMMUUTTA KOSKEVIIN ARVIOINTEIHIN**

Riikka Litsilä
Pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Syksy 2001

TIIVISTELMÄ

Perhemuodon yhteydet nuorten hyvinvointiin ja vanhemmuutta koskeviin arviointeihin

Tekijä: Riikka Litsilä

Ohjaaja: Anna-Maija Poikkeus

Psykologian pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

Syksy 2001

41 sivua

Tutkimuksessa selvitettiin, onko sillä, että nuori kasvaa ydinperheessä, yksivanhemmaisessa perheessä tai uusperheessä yhteyksiä nuorten hyvinvointiin ja heidän perheensä kokemaansa vanhemmuuden laatuun. Lisäksi tarkasteltiin eri perhemuodossa kasvaneiden tyttöjen ja poikien mahdollisia eroja hyvinvoinnin ja vanhemmuuden laadun suhteen. Toiseksi tarkasteltiin polkumallien avulla elämänmuutosten ja vanhemmuuden laadun mahdollista välittävää roolia perhemuodon ja hyvinvoinnin välisissä yhteyksissä. Kolmanneksi tarkasteltiin uusperheiden nuorten perhekäsitystä haastatteluaineiston kautta. Aineisto koostui 128 seitsemännen luokan 13 – 14-vuotiaan oppilaan (71 tyttöä, 58 poikaa) vastauksista koulussa täytettyyn lomakekyselyyn. Hyvinvoinnin indikaattoreina käytettiin nuorten itsearviointeja fyysisestä minäkuvastaan, sosiaalisten suhteiden myönteisyydestä, masennusoireiden määrästä, alkoholin käytöstään ja kouluun asennoitumisesta. Kokemassaan vanhemmuudessa nuoret arvioivat vanhemmuuskäytäntöjä ja suhdettaan vanhempinsa. Eri perhemuotoa edustavista perheistä tulevien tyttöjen ja poikien väliset tilastolliset erot hyvinvoinnissa ilmenivät ainoastaan päihteiden käytössä ja fyysisessä minäkuvassa. Nuorten kokemassa vanhemmuudessa löytyi eroja perhemuotojen välillä ainoastaan isäsuhteessa koetussa kumppanuudessa ja uskoutumisessa. Polkumalli antoi viitteitä siihen suuntaan, että hyvinvoinnin myönteisyyden tai ongelmien ennustamisessa on syytä perhemuodon ohella tarkastella välittävässä asemassa olevia tekijöitä ja mekanismeja kuten nuoren kokemia stressaavia elämänmuutoksia ja vanhemmuuden laatua. Uusperheiden nuoria koskevan haastattelun kuvaileva analyysi puolestaan korosti tarvetta kiinnittää huomiota perhemuodon sisällä ilmenevään vaihteluun nuorten perhekäsityksissä.

Avainsanat: nuoret, perhemuoto, hyvinvointi, vanhemmuus, uusperhe

1. JOHDANTO

Käsitys perheestä on vuosisatojen kuluessa kokenut suuria muutoksia (Jallinoja, 1994), ja perhemuodot ovat moninaistuneet maassamme aivan viimeisen vuosikymmenen ajanakin. Traditionaalisesti perhe on ymmärretty äidin, isän ja yhteisten lasten muodostamaksi ydinperheeksi. Todellisuudessa se on kuitenkin muuttunut pitkälti toisenlaiseksi: yhden hallitsevan perhemallin rinnalle on noussut useita erilaisia kulttuurisesti hyväksyttäviä perhemuotoja. Emme enää yhtä varmasti kuin aiemmin tiedä, mitä tarkoitamme puhuessamme perheestä (Virkki, 1994). Perhe ja erilaiset perheratkaisut – esiaviolliset sukupuolisuhteet, avoliitto, avioero, yksineläminen ja uusperhe – tulivat jo 1960-luvulla uudelleen arvioitaviksi, ja ne alettiin nähdä vaihtoehtoina ja valinnan kohteina (Jallinoja, 1994). Muutosten moottoreina ovat olleet mm. naisten lisääntyvä työssäkäynti ja sukupuoliroolien muuttuminen sekä avioerojen ja yksivanhempaisten perheiden määrän lisääntyminen vuoden 1988 avioliittolain jälkeen (Kartovaara & Sauli, 2000). Niin kasvattajia huolettavaksi kuin tutkijoita kiinnostavaksi kysymykseksi on noussut se, millaisia erilaiset perhemuodot – ydinperhe, yksivanhempainen perhe ja uusperhe – ovat lasten ja nuorten kasvuympäristöinä, ja miten ne tukevat heidän hyvinvointiaan ja vuorovaikutussuhdettaan vanhempiinsa. Nuorten omasta näkökulmasta lähtevää ja mahdolliset sukupuolispesifit vaikutusmekanismit huomiioon ottavaa tutkimusta perätään antamaan tietoa siitä, miten erilaisen perhemuodon kasvu- ja ympäristönään kokenut nuori voi perheessään ja muissa tärkeissä konteksteissa kuten koulussa ja toveripiirissä.

Suomalaista eri perhemuotoja tarkastelevaa perhetutkimusta on vielä vähän verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin, jossa 1980-luvulla uusperhetutkimuksen määrä lisääntyi huomasti ja laadullinen taso nousi (Ganong & Coleman, 1994). Sekä yksivanhempaisuustutkimusta (Alanen, 1994) että uusperhetutkimusta (Ritala-Koskinen, 1993) on luonnehtinut ongelmapainotteisuus. Käytetyissä tutkimusasetelmissä on tyypillisintä "vajaiden" yksivanhempaisten perheiden vertaaminen "kokonaisuksi" ydinperheisiin ja "vajaiden" uusperheiden jäsenten, erityisesti lapsipuolien, vertaaminen "kokonaisten" ydinperheiden jäseniin (esim. Alanen, 1994; Ganong & Coleman, 1994).

Koska eroja lasten ja nuorten hyvinvoinnissa ilmenee sekä perhemuotojen sisällä että välillä (Joshi, Wiggins & Clarke, 2000), perusteita olisi myös normatiivis-adaptiiviselle näkökulmalle (Canong & Coleman, 1994) – sen tarkastelulle, miksi toiset uusperheet toimivat hyvin ja toiset eivät .

Lasten ja nuorten hyvinvointia on määritelty monista eri lähtökohdista ja käyttäen erilaisia jaotteluja, ja sen on ajateltu kattavan useita alueita (esim. Fletcher, Steinberg & Sellers, 1999; Spek, 1998; Spruijt & Goede, 1997). Hyvinvointia koskeva tieto voidaan jakaa mm. ulkoa päin havaittavaan ja helposti mitattavaan resurssipohjaiseen tietoon ja kokemukselliseen tarvepohjaiseen tietoon (Hermanson, Karvonen, & Sauli, 1998). Eri-tyisesti tilastollisessa tutkimuksessa käytetään tyypillisesti resurssipohjaista tietoa. Tällöin tutkija asettaa hyvinvoinnille odotusarvot ja esimerkiksi aikuisten kohdalla pitää paremmin voivana hyvätuloista kuin huonotuloista henkilöä. Lasten hyvinvoinnin päättelemisen ulkoisten merkkien perusteella on kuitenkin vielä ongelmallisempaa kuin aikuisten. Hyvinvointia on tarkasteltu myös lapsista tai nuorista itsestään käsin kokemuksellista tietoa käyttäen. Spruijt ja Goede (1997) ovat esimerkiksi jakaneet hyvinvoinnin tutkimuksessaan neljään osaan: fyysiseen, psyykkiseen, vuorovaikutussuhteisiin liittyvään ja koulutus- tai työllisyystilanteeseen liittyvään hyvinvointiin. Eri perhemuodoissa elävien lasten ja nuorten hyvinvointia on tutkimuksissa tarkasteltu myös mm. suhteessa koulussa suoriutumiseen ja koulunkäynnin loppuunsaattamiseen, minäkuvaan, päihteiden käyttöön sekä ongelmakäyttäytymisen ilmenemiseen (esim. Billingham & Abrahams, 1998; Billingham, Wilson, & Gross, 1999; Hoffmann & Johnson, 1998; Nicholson, Fergusson & Horwood, 1999; Sandefur & Wells, 1999). Yksivanhempaisissa perheissä tai uusperheissä elävien lasten ja nuorten hyvinvoinnin tarkastelulle luonteva lähtökohta on perheessä tapahtuneisiin elämänmuutoksiin sopeutuminen: mitä enemmän ja joustavammin nuorella on ollut käytössään coping- eli selviytymiskeinoja - joilla tarkoitetaan kognitiivisia ja behavioraalisia pyrkimyksiä hallita sisältä tai ulkoa päin tulevia vaatimuksia (Lazarus & Folkman, 1984) - sitä paremmin nuori voi (esim. Lohman & Jarvis, 2000).

Tutkimus, jossa pyritään vertaamaan erilaisia perhemuotoja kasvuympäristönä ja niiden seuraamuksia lasten ja nuorten hyvinvoinnille, edellyttää käsityksen luomista siitä, mitä ymmärrämme perheellä ja erilaisilla perhemuodoilla. Perhettä on määritelty esimerkiksi sosiaalisena ryhmänä ja instituutiona, joka rakentuu

erilaisista ryhmän sisäisistä asemista (esim. perheenhuoltaja, lapsenkasvattaja ja päätöksentekijä) sekä näissä asemissa olevien ihmisten vuorovaikutuksesta (Gelles, 1995). Täten määritelty perhe sisältää tyypillisesti erikoistuneita toimintoja kuten lapsenkasvatuksen, se on luonnehdittavissa biologisen ja sosiaalisen sukulaisuuden mukaan ja merkitsee usein yhdessä asumista. Suomalaisessa keskustelussa perhe määritellään yleensä siviilisäädyn ja lasten kautta (Reuna, 1997). Lähes kaikkien (98 %) mielestä aviopari, jolla on lapsia, on perhe. Täyttäähän tällainen perhemuoto molemmat perheen vaatimukset: avioliiton ja lapset. Avoliitossa asuvista vasta lapset tekevät monen mielestä perheen: suomalaisista 86 % pitää perheenä avoparia, jolla on lapsia, ja 55 % lapsettomia avopareja. Jos lapsia ei perheessä ole, korostuukin siviilisäädyn merkitys perheen määrittäjänä: lapseton aviopari nimittäin on perhe 73 %:n mielestä.

Myös perhemuodon mukaan tapahtuvassa tilastoinnissa on kirjavia käytäntöjä. YK:n perhemäärittelyssä (ks. Taskinen, 1994) tunnetaan kolme erilaista perheen päämuotoa: ydinperheet (yksi- ja kaksivanhempaiset perheet ja adoptioerheet), suurperheet (kolmen sukupolven perheet, laajentuneet perheet, heimoperheet sekä moniavioiset perheet) ja uusperheet (uusliiton kautta muodostuneet perheet, kommuunit sekä saman sukupuolen muodostamat perheet). Suomalaisessa tilastokäytännössä perheet luokitellaan tyyppeihin sen mukaan, onko perheessä yksi vai kaksi vanhempaa, ovatko puoliset naimisissa vai avoliitossa keskenään, ja onko perheessä lapsia (Kartovaara & Sauli, 1994).

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuonna 1999 ydinperheitä 81 %, yksinhuoltajaperheitä 19 % ja uusperheitä 8 % lapsiperheitä (Perheet 1999, 2000). Myös samaa sukupuolta olevien pariin perheet sisällytetään tilastoissa yksivanhempaisiin perheisiin siitä huolimatta, että vanhemmuus näissä tilastojille tuntemattomissa perheissä todellisuudessa jaetaan (Ahola, 2000). Tilastollisesti Suomessa ei tunnisteta myöskään kolmen sukupolven perheitä, vaikka niitäkin on. Lisäksi yksivanhempaisia leskiperheitä käsitellään tilastoissa samankaltaisina yksivanhempaisten eroperheiden kanssa, vaikka lapsen tai nuoren hyvinvoinnin kannalta saattaa olla merkitystä, onko yksivanhempaisuuden taustalla avioero vai toisen vanhemman kuolema. Tutkimuksissa on viitteitä siihen suuntaan (Biblarz & Gottainer, 2000), että eron kokeneet yksivanhempaisen perheen lapset ovat aikuisena vähemmän koulutettuja, matalammassa ammattiasemassa ja

raportoivat vähemmän onnellisuutta kuin ne lapset, jotka ovat kokeneet toisen vanhemman kuoleman.

Alanen (1994) on pyrkinyt jaottelemaan perheitä edeten pelkän rakenteen tarkastelusta perheen sisäisten ja ulkoisten suhteiden laadun tarkasteluun. Hän erottelee kolme erilaista perhettä: ydinperheen, hajaperheen ja verkostoperheen. Ydinperheellä hän tarkoittaa perinteistä äidin, isän ja lasten muodostamaa kiinteää perheyksikköä. Hajaperheessä omaa erillistä elämäänsä elävien aikuisten välinen suhde on vähemmän sitova ja perustuu pääosin tasa-arvoiseen toveruuteen ja jaettuun vanhemmuuteen. Verkostoperheessä sekä sukupuoli- että sukupolvijärjestelmässä on tapahtunut voimakkaita siirtymiä: tasa-arvoisten ihmisten välillä on erilaisia sitoumuksia, ja perhe koostuu siten yksilöiden ystävyyspiireistä ja näyttää eri jäsenten näkökulmista erilaiselta. Alasen jaottelussa on yhtymäkohtia arkipuheessa yleisemmän kolmijaon kanssa. Ymmärtääkseni Alasen mielestä kaikkia kolmea perheenjäsenten vuorovaikutussuhteiden mallia voi löytyä jokaisesta perhemuodosta, mikä perheiden erilaisuutta ajatellen tuntuukin osuvalta. Hieman yksinkertaistaen voisi mielestäni ajatella, että ainoa perheitä todella yhdistävä tekijä on niiden rakenne. Kuvaan seuraavaksi hieman tarkemmin kolmea perinteiseen määrittelyyn nojaavaa perhemuotoa: ydinperhettä, yksivanhempaista perhettä ja uusperhettä.

Ydinperheellä tarkoitetaan lapsiperhettä, jossa avio- tai avoparin kaikki lapset ovat yhteisiä. Tunnusomaista ydinperheelle on heteroseksuaalinen parisuhde, lasten ja vanhempien välinen keskinäinen suhde sekä yhteisessä kodissa asuminen (esim. Alanen, 1994). Ydinperheen "ihannemuodossa" pariskunta muodostaa toisiaan täydentävän, elinikäiseen molemminpuoliseen sitoutumiseen perustuvan yksikön. Ydinperheen perhekulttuuria määrittää Alasen mukaan yhteinen toiminta sekä identiteetti "meidän perheenä". Sekä pari- että perhesuhteen ihanteena on pysyvyys, joten avioero koetaan epäonnistumisena. Alanen uskoo ydinperheen säilyttävän asemansa yhtenä tulevaisuuden perhemallina, mikäli sekä sukupuoli- että sukupolvijärjestelmä muuttuvat suhteellisen vähän.

Yksivanhempainen perhe –termiä yleisempi, samassa yhteydessä käytetty termi on yksinhuoltajaperhe. Koska käsite yksinhuoltaja pitää sisällään juridisen merkityksen lasten huoltajasta ja koska aineistoni ei anna tietoa tutkittavien lasten huoltajista, käytän termiä yksivanhempainen perhe, joka ei sisällä tietoa juridisesta huoltajuudesta, mutta kertoo selkeästi lapsen asuvan perheessä, jossa on vain yksi

vanhempi. Yksinhuoltajavanhempia luokitellaan siviilisäädyn mukaan: suurin osa on eronneita, muita ryhmiä ovat naimattomat, edelleen naimisissa olevat mutta erillään asuvat sekä lesket (Kartovaara & Sauli, 1994). Aikaisemmin yksivanhempaisuus oli yleisimmin seurausta joko perheen toisen aikuisjäsenen kuolemasta tai ei-toivotusta raskaudesta (Alanen, 1994), nykyään useimmiten tietoisesta elämänratkaisusta, perheen eroamisesta, tuloista. Yksivanhempaiset perheet eivät siis suinkaan ole mikään uusi yhteiskunnallinen ilmiö, vaan itse asiassa yksivanhempaisuuden huippu sijoittui Suomessa sotien seurauksena 40- ja 50-luvuille, jonka jälkeen määrä ensin laski mutta alkoi 1970-luvun puolivälin jälkeen hieman kasvaa.

Nykyään monet ovat ehtineet joko itse elää yksivanhempaisena tai seurata ja osallistua yksivanhempaisuuskokemukseen ystävien tai sukulaisten välityksellä (Alanen, 1994). Yksivanhempaisuus on siis kulttuurisesti normalisoitumassa ja sosiaalisesti aikaisempaa hyväksyttävämpää. Yksinhuoltajaa ei enää leimata niin kielteisesti kuten 1950-60-luvuilla, jolloin yksivanhempaisuudessa ajateltiin olevan kyse väliaikaisesta tilasta, jossa epäonnistuneesta parisuhteesta siirrytään uuteen, toivon mukaan onnistuneempaan parisuhteeseen tai avioliiton ulkopuolisesta äitiydestä siirrytään sovinnaiseen aviosuhteeseen. Alasen (1994) mukaan yksivanhempaisen perheen päässä toimivat naiset eivät nykyään enää välttämättä etsi uutta parisuhdetta. Tilastojen (Kartovaara & Sauli, 1994) mukaan suurin osa ensimmäisen liittonsa päättäneistä naisista kuitenkin aloittaa toisen liiton jossain vaiheessa elämäänsä.

Uusperhe -termi otettiin käyttöön 1980-luvun alussa kuvaamaan eronneiden vanhempien solmimia uusia liittoja (Ritala-Koskinen, 1993). Sillä tarkoitetaan kotitaloutta, jossa avio- tai avoliitossa asuvan pariskunnan kanssa asuu ainakin toisen vanhemman aikaisemmasta parisuhteesta oleva lapsi. Jos kriteeriksi asetetaan vain se, että parisuhde on vähintään toiselle puolisoista järjestyksessä toinen, ei uusperheissä ole mitään uutta, vaan ne olivat itse asiassa yhtä yleisiä 1800-luvun maatalousyhteiskunnassa yhtä yleisiä. Tällöin uudet suhteet solmittiin kuitenkin yleensä käytännön syistä toisen puolison kuoleman jälkeen. Uusperhe-käsitteen käyttöön ottaminen liittyy siis uusien liittojen rakenteessa tapahtuneisiin muutoksiin - eronneiden vanhempien solmimien uusien parisuhteiden määrän jatkuvaan kasvuun.

Arkisessa kielenkäytössä uusperheen käsite vaikuttaa melko selvältä. Erilaisia variaatioita uusperheestä kuitenkin löytyy, kun aletaan tarkastella esimerkiksi perheen ikärakennetta, lasten lukumäärää, pariskunnan aiempaa ja nykyistä aviollista statusta, sekä kenen tai keiden lapsia taloudessa asuu ja vierailee. Näiden tarkastelujen kautta saadaan esiin uusperheiden silmäänpistävin elementti: niiden moninaisuus (Gelles, 1995; Ritala-Koskinen, 1993; 2001). Uusperheen lapsella voi olla kaksi biologista vanhempaa ja kaksi puolivanhempaa, sekä biologisia sisaruksia että puolisisaruksia ja uussisaruksia, jopa kahdeksan isovanhempaa ja lukemattomia määriä setiä, tätejä ja serkkuja. Lisäksi uusperheen lapsella saattaa olla kaksi kotia, joissa hän asuu esimerkiksi vuoroviikoin. Ei ole siten yllättävää, että tyhjentävää määritelmää uusperheelle ei tutkimuskaan ole kyennyt löytämään – erilaisia typologisoituja kylläkin. Hyvin yleinen tapa on tyypitellä uusperheet sen mukaan, kenen tai keiden lapsia uusperheessä asuu ja kuka tai ketkä ovat puolivanhemman asemassa. Monimutkaisessa muodossa molemmat puoliset tuovat uuteen perheeseen lapsia edellisestä liitostaan, yksinkertaisessa muodossa vain toinen. Lisäksi kustakin uusperhetyypistä muodostuu oma tyyppinsä mikäli uusperheeseen on syntynyt yhteisiä lapsia (Ganong & Coleman, 1994; Gelles, 1995; Ritala-Koskinen, 1993; 2001).

Uusperheitä koskevassa keskustelussa tehdään usein lähes itsestään selvänä oletus siitä, että tilanne, jossa perheenjäsenet ovat kokeneet muutoksen perheen rakenteessa, esimerkiksi avioeron tai toisen vanhemman kuoleman vuoksi, sisältää riskitekijöitä lasten kehitykselle. Tutkimus toisaalta tukee tätä oletusta, mutta toisaalta myös varottaa yleistyksistä ja tuo esiin tarpeen monien yhtäaikaisesti vaikuttavien tekijöiden huomioon ottamiseen. Haastattelututkimusten mukaan vanhempiensa eron kokeneet lapset tuntevat itsensä usein ulkopuolisiksi heitä itseään koskevia päätöksiä tehtäessä (Butler ym., 2000; Smart, Wade & Neale, 2000) ja kokevat saavansa vain vähän tietoa vanhempiensa erosta ja sen aiheuttamista muutoksista (Dunn, Davies, & O'Connor, 2001). Lasten toiveena on saada olla mukana suunnittelemassa uusia järjestelyjä ja osallistumassa perheen päätöksiin (Butler ym., 2000). Merkittävä tekijä lapsen sopeutumisessa uuteen elämäntilanteeseen on emotionaalisen tuen saaminen, useimmiten vanhemmilta mutta myös sisaruksilta, muilta sukulaisilta tai ystäviltä (Butler ym., 2000). Parhaiten erosta näyttäivät selviävän lapset, jotka olivat kokeneet suhteensa vanhempiinsa positiivisiksi ennen eroa (Butler ym., 2000), jotka saivat realistista, lapsen käsityskyvyn

huomioonottavaa tietoa vanhempien erosta ja sen aiheuttamista muutoksista (Dunn ym., 2001), ja jotka eron jälkeen osallistuivat oman elämänsä suunnitteluun (Smart ym., 2000).

Vanhemman uusi parisuhde nähdään usein lapsen kannalta kielteisenä. Osa lapsista kokeekin uuden perheen muodostumisen kaksinolon rikkojana, mutta osa lapsista iloitsee uudesta perheestä ja vanhempansa uudesta parisuhteesta yksinäisyyden poistajana (Ritala-Koskinen, 1993; 2001). Lapsi tai nuori harvoin mieltää vanhemman uuden puolison heti ”isäksi” tai ”äidiksi” (Harinen, 1995), ja saattaa kokea uuden tulokkaan uhkaavan biologisen isän tai äidin identiteettiä (Gelles, 1995). Tätä uusperheen sisäisistä suhteista ehkäpä ongelmallisinta ja stressaavinta on tutkittu eniten (esim. Ganong & Coleman, 1994). Vedettäessä johtopäätöksiä lasten hyvinvoinnista uusperheissä on kuitenkin otettava huomioon monia tekijöitä (Gelles, 1995). Sekä lasten että vanhempien mukautumiskykyyn vaikuttaa lasten iän lisäksi muun muassa se, asuvatko molempien uusperhevanhempien aiempien liittojen lapset samassa taloudessa, ja onko vanhemmilla yhteisiä lapsia. Mitä enemmän vuorovaikutusta vanhemmilla ja lapsilla on uudessa perheessä ja mitä positiivisemmin lapset suhtautuvat uuteen perheeseensä, sitä paremmin asiat perheen sisällä ovat.

Uusperheessä toteutetaan perhe-elämää ristiriitaisten odotusten keskellä: toisaalta niiltä odotetaan "perheyden" saavuttamista, toisaalta biologisten suhteiden ensisijaisuutta ja ylläpitoa (Harinen, 1995). Harisen (1995) mukaan uusperheiden lapsilla ja nuorilla näyttäisikin uuden laajentuneen perheen rajoissa olevan kaksi perhettä sisäkkäin. Sisin rengas, omin perhe, käsittää nuoren biologiset perhesuhteet. Ulompi perhe on yhdistelmä yhdessä asuvia ihmisiä, jotka pyrkivät tietynlaisen perheyden saavuttamiseen ja perheyhteyden kokemiseen. Ritala-Koskinen (2001) tavoitti uusperhelasten perhekuvauksista neljä erilaista tulkintaa, jotka painottavat eri tavoin biologista alkuperäisperhettä ja yhdessä asumista: 1) yhdessä asuvat, jolloin uusperhe oli ikään kuin aiemman perheen korvaaja ja muistutti hyvin paljon ydinperhettä; 2) yhdessä asuvat ja muita, jolloin perhekäsitys oli laaja ja perheeseen luettiin kuuluvaksi mm. sekä vanha että uusi perhe; 3) biologinen perhe, jolloin uutta perhettä ei koettu perheeksi ja 4) perhe liikkeessä, jolloin selkeää rajanvetoa biologisen vanhemman uuden puolison kuulumisesta perheeseen ei ollut vielä tehty. Ritala-Koskisen tavoin lasten perhepiirroksia tutkimusmenetelmänään käyttäneet O'Brien, Alldred ja Jones (1996) havaitsivat, että

ydinperheiden lapset sisällyttivät perhepiirrokseensa kaikki kotitaloutensa jäsenet, kun sen sijaan muut kuin ydinperheen lapset piirsivät perheensä useimmiten siten, ettei piirros vastannut kotitalouden todellista kokoonpanoa ja henkilömäärää. Nämä tulokset painottavat lasten perhekokemuksen subjektiivista luonnetta.

Eri perhemuodoissa kasvaneiden lasten ja nuorten hyvinvointia vertaillleet tutkimukset ovat raportoineet eroja useilla hyvinvoinnin alueilla. Sandefur ja Wells (1999) havaitsivat tutkimuksessaan, että ilman molempia biologisia vanhempia kasvaminen lisäsi riskiä keskeyttää opinnot ennenaikaisesti. Vaikka perhemuoto ei ollut ratkaiseva tekijä, se vaikutti osaltaan siihen, keskeyttikö nuori opiskelunsa vai valmistuiko hän. Myös Nicholson ym. (1999) päätyivät siihen, että uusperheessä asuminen toimi riskitekijänä 6-16 – vuotiaille lapsille ja nuorille koulun keskeyttämisen suhteen. Kasvuympäristön perhemuodon vaikutuksia fyysiseen minäkuvaan tutkineet Billingham ja Abrahams (1998) puolestaan havaitsivat yksivanhempaisissa perheissä kasvaneiden nuorten naisten pitävän itseään vähemmän viehättävänä ja tuntevan enemmän tyytymättömyyttä vartaloonsa kuin ydinperheissä kasvaneet naiset. Uusperheessä kasvamisen on havaittu lisäävän myös riskiä nikotiini- ja päihderiippuvuuteen (Nicholson ym., 1999). Riskin huumeiden kokeiluun ja ongelmakäyttöön on todettu olevan suurin niissä perheissä, joissa isä oli huoltajana eli yksinhuoltajaisän perheissä ja äitipuoliusperheissä (Hoffmann & Johnson, 1998). Silloinkin kun eri perhemuodoissa kasvaneilla nuorilla ei ole ilmennyt suoranaisia eroja alkoholin kulutuksessa, yksivanhempaisten perheiden nuoret ovat ydinperhenuoria enemmän raportoineet juomisen aiheuttaneen heille ikäviä seurauksia (Billingham ym., 1999).

Perhemuotojen välillä on myös havaittu eroja ulospäin suuntautuvan ja sisäänpäänkääntyneen ongelmakäyttäytymisen määrässä, siten että yksivanhempaisten perheiden lapsilla ilmenee molempien tyyppisiä ongelmia enemmän kuin ydinperheiden lapsilla (Simons, Lin, Gordon, Conger ja Lorenz, 1999). Simonsin ym. (1999) tutkimus toi esiin myös sukupuolispesifejä vaikutusmekanismeja: äidin vanhemmuus sekä isän osallistuminen vanhemmuuteen oli yhteydessä käyttäytymisongelmiin pojilla, tyttöjen kohdalla niihin olivat yhteydessä ennen kaikkea äidin vanhemmuus sekä vanhempien keskinäiset ristiriidat eron jälkeen. Tyttöjen masentuneisuudella vanhempien avioeron jälkeen oli yhteyksiä äidin masentumiseen ja sitä kautta heikompilaatuiseen vanhemmuuteen. Vanhempiensa avioeron kokeneet pojat puolestaan olivat masentuneita

vaihtelevista ympäristötekijöistä huolimatta. Vandewater ja Lansford (1998) puolestaan havaitsivat, että tytöillä lämmin suhde vanhempiin vähensi vanhempien välisen epäsovun vaikutusta heidän omaan hyvinvointiinsa, kun taas pojilla sillä ei ollut merkitystä.

Tutkimustulokset sukupuolieroista avioeroa läpikäyvien sekä yksivanhempaisissa perheissä kasvavien lasten reagointitavoissa ja kokemuksissa eivät kuitenkaan aina ole olleet johdonmukaisesti samansuuntaisia. Esimerkiksi Joshin ym. (2000) mukaan levottomuutta ja aggressiivista käyttäytymistä ilmeni lähinnä yksivanhempaisten perheiden tytöillä eikä niinkään pojilla, kun taas Dunnin ym. (1998) mukaan ongelmakäyttäytymistä ilmeni pojilla enemmän kuin tytöillä. Myös Pollackin (1999) mukaan hajonneiden perheiden pojilla on muita suurempi taipumus joutua vaikeuksiin: he ovat taipuvaisempia aggressiivisuuteen, ovat enemmän poissa koulusta ja menestyvät koulussa huonommin, aloittavat sukupuolisuhteet normaalia aikaisemmin, käyttävät muita enemmän huumeita ja jättävät muita useammin koulunsa kesken. Pollack huomauttaa kuitenkin, että vaikka tytöt saattavat sopeutua avioerotilanteeseen näennäisesti hyvin, vuosia myöhemmin kielteiset tunteet saattavat kuitenkin nousta pintaan

Perhemuodon vaikutusta hyvinvointiin tarkastelleet tutkijat korostavat vuorovaikutussuhteiden laadun ja lapsen oman osallistumisen merkitystä. Henry ja Lovelace (1995) havaitsivat joustavuuden, kotitalousrutiinien säännöllisyyden ja tehokkaan vuorovaikutuksen lisäävän nuoren tyytyväisyyttä uusperheeseen. Lisäksi joustavuus ja tehokkuus nuoren ja isä- tai äitipuolen välisessä vuorovaikutuksessa lisäsi nuoren tyytyväisyyttä vanhemman ja tämän uuden puolison väliseen suhteeseen. Eroja lasten hyvinvoinnissa ilmenee kuitenkin sekä perhemuotojen sisällä että välillä, joten ongelmien lasten hyvinvoinnissa ja kehityksessä ei Joshin ym. (2000) mukaan voida yksioikoisesti selittää perhemuodolla. Lasten kehitykseen ja hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi mm. vanhempien taloudellinen tilanne, joka tosin on usein heikompi yksivanhempaisissa perheissä. Dunn ym. (1998) havaitsivat esimerkiksi ongelmien ja epäsosiaalisuuden olevan yleisempää yksivanhempaisten ja uusperheiden lapsilla kuin ydinperhelapsilla, mutta kun tarkastelussa otettiin lisäksi huomioon perhesuhteiden negatiivisuus, äidin ikä ja ammatti sekä masentuneisuus, perheen taloudellinen tilanne ja elinolot, kävi ilmi, että pelkkä perhemuoto ei selitä eroavuuksia.

Tässä pro gradu -tutkielmassa keskityttiin kolmeen tutkimusongelmaan. Ensimmäiseksi pyrittiin selvittämään, onko yläasteelle juuri siirtyneiden ydinperheessä,

yksivanhempaisessa perheessä ja uusperheessä asuvien nuorten arvioinneissa hyvinvoinnistaan ja kokemuksissa vanhemmuuskäytännöistä ja suhteestaan vanhempiinsa eroja eri perhemuotojen välillä, ja vaikuttaako sukupuoli mahdollisiin eroihin. Hyvinvointia tarkasteltiin viidellä osa-alueella: indikaattoreina käytettiin masennusoireiden määrää, alkoholin käyttöä, kielteistä asennoitumista kouluun, fyysisen minäkuvan myönteisyyttä sekä sosiaalisten suhteiden myönteisyyttä. Toiseksi haluttiin selvittää polkumallien kautta perhemuodon yhteyksiä nuorten hyvinvointiin ja mahdollista stressaavien elämänmuutosten määrän ja vanhemmuuden laadun välittävää roolia. Polkumallien rakentaminen perustui aiemmassa kirjallisuudessa esitettyihin tutkimushavaintoihin ja johtopäätöksiin, jotka tuovat esiin mielenkiintoisen ristiriidan. Osa tutkijoista on todennut ydinperheissä ja uusperheissä – siis kahden vanhemman taloudessa – kasvavien lasten tai nuorten hyvinvoinnin olevan varsin samantasoista (esim. Spruijt & Goede, 1997). Osa tutkijoista puolestaan painottaa muussa kuin ydinperheessä kasvamista riskitekijänä lapsen tai nuoren hyvinvoinnille, ja heidän näkemyksensä mukaan uusperheet ja yksivanhempaiset perheet ovat rinnastettavissa toisiinsa kasvuympäristön hyvinvointivaikutusten suhteen (esim. Sandefur & Wells, 1999). Kolmanneksi pyrittiin haastattelutiedon kautta kuvaamaan tarkemmin uusperheiden nuorten perhekokemusta.

2. MENETELMÄT

Tutkittavat

Tutkittavina oli 128 seitsemännen luokan oppilasta, joista 71 (55 %) oli tyttöjä ja 58 (45 %) oli poikia. Tutkittavat olivat iältään 13 – 14-vuotiaita (keskiarvo 13.4, vaihteluväli 12.0 – 14.6). Aineisto koottiin kahden keskisuomalaisen yläasteen kuudelta luokalta marraskuussa 1999. Raportoitava aineisto on osa Nuorten ihmissuhteet ja hyvinvointi (NISU) –projektia, joka on Jyväskylän yliopiston Perhetutkimusyksikön sekä psykologian laitoksen piirissä toteutettavaa tutkimusta. NISU-projektin vastaavina tutkijoina toimivat Anna Rönkä ja Anna-Maija Poikkeus. Aineiston keruu ja käsittely toteutui psykologian cum laude approbatur-vaiheen projektiopintojen yhteydessä siten, että mukana kaikissa vaiheissa esikokeista haastatteluihin ja tiedostojen syöttämiseen oli kuusi opiskelijaa. Tämä tutkielma on jatkoa projektityöskentelylleni.

Kyselyyn osallistuivat kaikki kyselypäivänä koulussa olleet oppilaat. Koska pieni osa oppilaista oli poissa kyseisenä päivänä, osallistumisprosentiksi muodostui 89.5 % luokkien oppilaista. Raportoitava aineisto sisältää kaikki kyselyyn osallistuneet oppilaat (n = 129) lukuun ottamatta yhtä, jonka äidinkieli ei ollut suomi ja joka oli juuri muuttanut Suomeen.

Kysely toteutettiin yhden koulutunnin aikana siten, että paikalla oli vähintään kolme tutkijaa, jotka valvoivat lomakkeen täyttöä. Kyselyyn vastaamiseen kului aikaa yhden oppitunnin verran. Osallistumisesta palkittiin arpomalla jokaisessa luokassa tunnin loppuksi elokuvalippu. Poistuessaan luokasta jokainen oppilas sai lisäksi karkin tai purukumin.

Kyselyyn vastanneista nuorista lähes puolet (n = 57, 33 tyttöä, 24 poikaa) osallistui lisäksi syventävään haastatteluun maaliskuussa 2000. Alustava kiinnostus kartoitettiin kyselypäivänä pyytämällä yhteystietoja, ja yhteystietonsa antaneisiin otettiin yhteyttä maaliskuussa. Haastattelupaikkana oli rauhallinen huone koulussa. Haastattelun kautta pyrittiin saamaan syventävää tietoa siitä, miten paljon nuoret viettävät aikaansa vanhempien ja muiden läheisten ihmisten kanssa, millä tavalla vanhemmat osallistuvat

nuorten elämään, ja millaista yhdessäoloa nuoret itse toivovat vanhemmiltaan. Lisäksi haastatteluun sisältyi verkostokartan laatiminen läheisistä ihmissuhteista ja kysymyksiä koskien näille uskoutumista. Haastatteluun osallistuneille annettiin palkkioksi lahjakortti hampurilaisravintolaan.

Kolmasosalla nuorista oli 1 sisarus ja toisella kolmanneksella 2 sisarusta (sisarusten lukumäärän vaihteluväli 0 – 11, keskiarvo 1.8, SD = 1.4). Nuorista 10.6 % oli ainoita lapsia perheessään. Vanhempien ammattiasema luokiteltiin viiteen ryhmään: 1 = Ylemmät toimihenkilöt, 2 = Alemmat toimihenkilöt, 3 = Yrittäjät ja maanviljelijät, 4 = Työntekijät ja 5 = Muut esim. opiskelijat ja työttömät. Luokittelu perustuu Tilastokeskuksen sosioekonomisen aseman luokitteluun mutta on harvaluokkaisempi. Kyselyyn osallistuneiden nuorten vanhempien ammatillinen jakauma oli seuraavanlainen: ylempiin toimihenkilöihin lukeutui isistä 29 % ja äideistä 13 %, alempiin toimihenkilöihin isistä 19 % ja äideistä 63 %, yrittäjiin isistä 3 % ja äideistä 3 %, työntekijöihin isistä 49 % ja äideistä 18 % sekä ryhmään muut isistä 1 % ja äideistä 3 %.

Tutkimusmenetelmät

Perhemuoto

Perhemuodon luokittelu perustui nuorten vastaukseen kysymykseen: "Ketkä asuvat kanssasi sisarustesi lisäksi?". Vastausvaihtoehdot olivat: 1= sekä isä että äiti (biologiset tai adoptio/sijaisvanhemmat), 2= äiti ja isäpuoli, 3= isä ja äitipuoli, 4= vain äiti, 5= vain isä, 6= joku muu aikuinen, kuka. Perhemuodot jaoteltiin seuraaviin kolmeen luokkaan: ydinperhe (koodi 1), uusperhe (koodit 2 ja 3) ja yksivanhempainen perhe (koodit 4 ja 5).

Kyselyyn vastanneet nuoret luokiteltiin näihin kolmeen perhemuotoon kuulviksi. Tutkittavista nuorista 86 (67 %) oli ydinperheestä (62 % tyttöjä ja 38 % poikia), 18 nuorta (14 %) oli uusperheestä (44 % tyttöjä ja 56 % poikia) ja 24 nuorta (19 %) oli yksivanhempaisista perheistä (42 % tyttöjä ja 58 % poikia).

Hyvinvointi

Nuorten hyvinvoinnin arvioinnissa käytettiin viittä mittaa, joista ensimmäiset kolme heijastelevat hyvinvoinnin pulmia tai oireilua ja kaksi viimeistä puolestaan myönteistä asennoitumista itseen ja sosiaaliseen verkostoon: 1) Masennusoireiden määrä, 2) Alkoholin käyttö, 3) Kielteinen asennoituminen kouluun, 4) Fyysisen minäkuvan myönteisyys 5) Sosiaalisten suhteiden myönteisyys.

Masennusoireet. Masennusoireiden määrää kartoitettiin Angoldin ja Costellon (1987) kehittämällä 33 osiota sisältävällä *Recent Moods and Feelings Questionnaire* (C-version) -lomakkeella. Nuorta pyydettiin raportoimaan, miltä hänestä on tuntunut tai miten hän on toiminut viimeisen kuukauden aikana, arvioimalla kunkin väitteistä 3-portaisella asteikolla (1 = ei pitänyt paikkaansa; 2 = piti toisinaan paikkansa; 3 = ei pitänyt paikkaansa) (esim. Tunsin itseni niin väsyneeksi, että istuin vain enkä tehnyt mitään; Oloni oli hyvin levoton; Tein kaiken väärin). Cronbachin alpha oli .93.

Alkoholin käyttö. Nuorten alkoholin, tupakan ja huumeiden käyttöä tutkittiin yksittäisillä kysymyksillä. Kysymykset perustuivat Helsingin yliopiston kansanterveystieteen ja Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen yhteistyönä toteuttavan *Kaksosten kehitys ja terveys* -tutkimuksen 14-vuotiaille tarkoitetun lomakekyselyn osioihin. Alkoholin käyttöä tutkittiin kahdella yksittäisellä kysymyksellä, joista muodostettiin summamuuttuja: Kuinka usein itse juot alkoholia?; Kuinka usein käytät alkoholia niin, että olet ainakin hiukan humalassa?. Vastausvaihtoehdot molempiin kysymyksiin olivat: 1= En juo alkoholia, 2= Harvemmin kuin kerran kuukaudessa, 3= Noin 1-2 kertaa kuukaudessa, 4= Kerran viikossa tai useammin.

Asennoituminen kouluun, sosiaaliset suhteet ja fyysinen minäkuva. Kouluun suhtautumista, sosiaalisia suhteita ja fyysistä minäkuvaava selvitettiin Behavioral Assessment Scales for Children (BASC; Reynolds & Kamphaus, 1992) –menetelmän 12-16 –vuotiaille tarkoitetulla itsearviointilomakkeella. BASC-menetelmä sisältää erilliset arviointilomakkeet opettajille ja vanhemmille (4-5 v, 6-11 v ja 12–18 v) sekä itsearvioinnit (8–11 v ja 12–18 v). Menetelmä kattaa käsitteellisesti sekä persoonallisuuden ja käyttäytymisen ongelmat ja emotionaaliset häiriötilat että lapsen tai nuoren ilmentämät vahvuudet (sosiaaliset taidot, sopeutuminen uusiin tilanteisiin ja ympäristöihin, itsetunto, itseluottamus). BASC antaa

mahdollisuuden tarkastella käyttäytymispiirteitä sekä laaja-alaisten yläskaalojen tasolla (mm. ulospäin suuntautuvat ongelmat, sisäänpäin kääntyneet ongelmat, ja adaptiiviset taidot) että alaskaaloilla (esim. aggressiivisuus, masentuneisuus).

Tutkimuksessa käytettyjen kolmen osaskaalan osiot esitettiin lomakkeella samalla sivulla satunnaisessa järjestyksessä (kuitenkin niin, että saman osaskaalan osioita ei ollut peräkkäin). Vastausvaihtoehdot olivat kyllä tai ei. Koodausvaiheessa osalla osioista asteikko käännettiin manuaalin mukaisesti toiseen suuntaan. *Kielteistä asennetta kouluun* arvioiva osaskaala sisälsi 10 osiota (esim. En välitä koulusta lainkaan; Koulu on minusta ajan haaskausta; Minulle on tärkeää, että saan tehtävät valmiiksi - käännetty). Cronbachin alpha oli .85. *Sosiaalisten suhteiden myönteisyyttä* arvioiva osaskaala koostuu 16 osiosta (esim. Minun on helppo tutustua uusiin ystäviin; Minua pidetään hyvänä tyyppinä, jonka seurassa viihtyy; Minusta on mukava tutustua uusiin ystäviin). Cronbachin alpha oli .80. *Myönteistä fyysistä minäkuvaa* mittaava osaskaala sisälsi 8 osiota (esim. Olen ihan hyvän näköinen; Minua harmittaa helposti ulkonäköni - käännetty; Toivon, että olisin joku muu - käännetty). Cronbachin alpha oli .83.

Elämänmuutokset

Viimeisen vuoden aikana tapahtuneita stressaavia elämänmuutoksia kysyttiin 14 kysymyksen kautta (esim. Olet perheesi kanssa muuttanut uudelle alueelle tai paikkakunnalle; Joku sinulle läheinen ihminen on kuollut; Äiti tai isä on muuttanut pois kotoa, tai vanhempasi ovat eronneet). Vastausvaihtoehdot olivat 0 = ei ja 1= kyllä. Kysymykset perustuvat Helsingin yliopiston kansanterveystieteen ja Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen yhteistyönä toteuttavan *Kaksosten kehitys ja terveys* -tutkimuksen 14-vuotiaille tarkoitetun lomakekyselyn osioihin.

Vanhemmuuskäytännöt

Lämpö ja läsnäolo ja oman ajattelun tukeminen. Nuoren kokemusta vanhemmuuskäytäntöjen kolmesta komponentista kysyttiin Steinbergin (Steinberg, Lamborn, Dornbusch & Darling, 1992) kehittämällä arviointiskaalalla. *Lämpö ja läsnäolo*

(Warmth and Acceptance) -osaskaala (esim. Vanhempani kannustavat minua jatkuvasti tekemään parhaani kaikessa, mitä teen; Vanhempani viettävät kanssani aikaa jutellen) sekä *Oman ajattelun tukeminen* (Psychological Autonomy Granting) -osaskaala (esim. Vanhempani sanovat, että aikuisten kanssa ei pitäisi kiistellä - käännetty) sisälsivät molemmat 9 väittämää, joita nuori pyydettiin arvioimaan 4-portaisella asteikolla (1 = voimakkaasti eri mieltä, 4 = voimakkaasti samaa mieltä).

Rajat ja valvonta. Vanhemman ylläpitämien rajojen ja valvonnan (Strictness and Supervision) arviointiin sisältyi Steinbergin lomakkeessa kolme erillistä osaa: vanhempien aktiiviset kontrollointipyrkimykset, vanhempien tieto nuoren tekemisistä, ja kotiintuloajat. *Vanhempien aktiivisia kontrollointipyrkimyksiä* kartoitettiin kolmella kysymyksellä, joissa nuori ilmoitti 4-portaisella asteikolla, kuinka paljon hänen vanhempansa yrittävät ottaa selvää siitä a) minne hän menee iltaisin, b) mitä hän tekee vapaa-aikanaan, c) missä on koulun jälkeen iltapäivällä ennen kuin vanhemmat tulevat kotiin? (1 = eivät lainkaan, 2 = yrittävät hieman, 3 = yrittävät tosi paljon ja 4 = eivät yritä, koska tietävät muutenkin). Näistä kysymyksistä muodostetun summamuuttujan Cronbachin alpha oli .73. *Vanhempien tietoa nuoren tekemisistä* kartoittava muuttuja sisälsi samat kolme arvioitavaa kysymystä, mutta tällä kertaa nuorta pyydettiin arvioimaan samalla 4-portaisella asteikolla missä määrin hänen vanhempansa todella tietävät hänen olinpaikastaan tai tekemisistään. Tämän summamuuttujan Cronbachin Alpha oli .70. Viimeiseksi tiedusteltiin vielä nuoren *kotiintuloaikoja* koulupäivinä (ma-to) ja viikonloppuisin (pe-la). Vastausvaihtoehdot olivat seuraavat: 1 = En saa mennä ulos, 2 = Kotiintuloajat eivät ole olleet tarpeen, 3 = Saan olla ulkona/poissa kotoa korkeintaan klo 20 saakka, 4 = klo 21 saakka, 5 = klo 22 saakka, 6 = klo 23 saakka, 7 = klo 24 saakka, 8 = 01 saakka, 9 = Jokin muu aikaraja, 10 = Niin myöhään kuin itse haluan.

Suhde vanhempiin

Nuorten suhdetta molempiin vanhempiinsa tutkimme Fuhrmanin kehittelemällä Network of Relationships Inventory (NRI) -skaalalla (Fuhrman & Buchmaister, 1992). Paitsi suhdettaan isäänsä ja äitiinsä nuoret arvioivat mikäli mahdollista suhdettaan aikuiseen sukulaiseen, perhetuttavaan, omaa ja toista sukupuolta olevaan ystävään,

seurustelukumppaniin ja siskoon tai veljeen seuraavien kolmen ulottuvuuden suhteen, jotka kukin sisälsivät kolme osiota:

1. *Kumppanuus*: ”Kuinka paljon vietät vapaa-aikaasi tämän henkilön kanssa?”; ”Kuinka paljon hassuttelet ja pidät hauskaa tämän ihmisen kanssa?”; ”Kuinka usein menet yhdessä jonnekin ja teet mukavia juttuja tämän ihmisen kanssa”
2. *Uskoutuminen*: ”Kuinka paljon puhut tämän ihmisen kanssa kaikenlaisista asioista?”; ”Kuinka paljon kerrot salaisuuksistasi ja omista tunteistasi tälle ihmiselle?”; ”Kuinka paljon puhut tälle ihmiselle asioista, joista et halua muiden tietävän?”
3. *Ristiriidat*: ”Kuinka paljon sinä ja tämä henkilö vihastutte toisiinne ja pahoitatte toisenne mielen?”; ”Kuinka paljon sinä ja tämä henkilö olette eri mieltä ja riitelette?”; ”Kuinka paljon sinä ja tämä henkilö kinastelette toistenne kanssa?”.

Arvioinnissa käytettiin 5-portaista Likert-asteikkoa (1 = Vähän tai ei lainkaan, 2 = Jonkin verran, 3 = Hyvin paljon, 4 = Erittäin paljon, 5 = Eniten). Raportoitavissa analyyseissa käytettiin vain isään ja äitiin (tai isä/äitipuoleen) kohdistuneita arviointeja. Summamuuttujat muodostettiin laskemalla yhteen kunkin osaskaalan kolmeen osioon annetut vastaukset. Isään ja äitiin kohdistuneiden arviointien summamuuttujien sisäinen konsistenssi arvioitiin erikseen. Summamuuttujien Cronbachin alpha-kertoimet vaihtelivat välillä .82 (ristiriidat isäsuhteessa) ja .90 (ristiriidat äitisuhteessa).

Haastattelu

Verkostokartta. Haastatteluun osallistuneiden nuorten (n = 57) osalta tutkimusaineistona käytettiin myös haastattelun aikana laadittuja verkostokarttoja. Nuori rakensi verkostokartan haastattelijan avulla karttapohjalle (A3 kokoinen valkoinen arkki), jossa oli keskellä pieni ympyrä (= ”minä”) ja sen ympärillä kolme ympyränkehinä merkittyä vyöhykettä, jotka oli jaettu kolmeen suunnilleen yhteen suureen sektoriin. Sektorit oli nimetty paperille seuraavasti: oma perhe & suku, koulu, muu. Lisäksi nuorelle annettiin käyttöön värillisiä, tarralla karttapohjalle kiinnitettäviä paperilappuja (eri kokoisia ja erilaisella viivoituksella painettuja sinisiä kolmioita ja punaisia ympyröitä). Tehtävä selitettiin nuorelle seuraavasti:

Pyydän sinua nyt merkitsemään karttaan näillä pienillä lapuilla ne aikuiset ja ikäisesi, jotka ovat sinulle tärkeitä. Kolmiot ovat miespuolisia ja ympyrät naispuolisia. Isot laput tarkoittavat aikuisia ja pienemmät laput alle 18-vuotiaita. Katkoviivalla merkityt laput tarkoittavat sellaisia ihmisiä, jotka ovat olleet sinulle läheisiä, mutta joita nykyään et enää tapaa ollenkaan tai vain hyvin harvoin (esim. isoäiti, joka on kuollut tai ystävä, joka on muuttanut toiselle paikkakunnalle).

Voit ajatella näitä kolmea aluetta: oma perhe ja suku, koulu (opettajat ja samassa koulussa olevat ystävät), ja muu (harrastukset tms.). Itse olet täällä keskellä. Sijoita ne ihmiset, jotka ovat sinulle läheisimpiä, tälle sisimmälle, tummimmaksi väritetylle alueelle. Sijoita ne ihmiset, jotka ovat hieman etäisempiä, ulommille, vaaleammin väritetyille alueille. Voit käyttää koko paperia! Joillakin voi olla paljon lappuja kartassaan, kun taas jollain toisella niitä voi olla vain muutamia. Molemmat vaihtoehdot ovat yhtä hyviä! Saat itse päättää, millainen kartta sinulla on! Lappuun kirjoitetaan aina kyseisen ihmisen nimi ja sitten lappu kiinnitetään tarran palalla karttaan. Haluatko itse kirjoittaa lapuille henkilöiden nimet vai kirjoittaisinko minä sinun puolestasi?

Haastattelija vastasi mahdollisiin kysymyksiin ja selvensi, jos näytti siltä, että nuori oli ymmärtänyt ohjeen väärin. Tavoitteena oli, että nuori toimii mahdollisimman itenäisesti ja pääsääntönä oli, että kysymyksiin vastataan toteamalla, että ”*Voit itse päättää, millaisen kartan haluat tehdä*”. Kartalle lapuilla merkittävien läheisten ihmisten lukumäärään ei vaikutettu, paitsi jos nuori erityisesti kysyi sitä. Melko usein esiintyneeseen kysymykseen ”*Tarvitseeko laittaa kaikki oman koululuokan kaverit?*”, annettiin ohjeeksi, että viisi läheisintä kaveria riittää. Jos nuori laittoi monta lappua päällekkäin, häntä ohjattiin sanomalla ”*Laita ne mieluummin niin, että jokainen näkyy*”. Nimien kirjoittamisessa periaatteena oli, että kaverista kirjataan etunimi tai kutsumanimi, mutta aikuisesta ei tarvitse kirjata välttämättä etunimeä vaan ennen kaikkea suhde (esim. isäpuoli, kummitäti, äidin ystävä, kuoronjohtaja).

Kun näytti siltä, että kartta oli valmis, nuorelta kysyttiin: ”*Onko tässä nyt kaikki ne ihmiset, jotka ovat sinulle läheisiä ja tärkeitä, vai haluatko lisätä vielä jonkun?*”.

Haastattelun jälkeen valmis verkostokartta kiinnitettiin teipein siten, että laput eivät irtoa ja kartasta otettiin valokopio.

Suhde vanhempiin ja uskoutuminen. Nuorten suhdetta vanhempiinsa ja heidän haluaan uskoutua näille kysyttiin avoimilla teemahaastattelukysymyksillä. Nuoren vastaukset sekä kirjattiin kysymyslomakkeelle että nauhoitettiin ääninauhalle, jolta ne myöhemmin litteroitiin sanatarkasti. Tämän työn analyysien kannalta relevantteja olivat seuraavat kysymykset:

1. Kerro, ketkä ovat läheisiä aikuisia sinulle?
2. Kaikista ihmisistä (jotka kiinnitit karttaan), kenen tunnet olevan itsellesi läheisin? Miksi valitsit juuri X :n ? Millaisista asioista puhutte keskenänne? Kertoisitko hänelle huolittasi tai vaikeuksistasi? Entä voitko luottaa häneen niin paljon, että voit kertoa hänelle esimerkiksi salaisuuksia?
3. Tunnetko olevasi läheinen joidenkin muiden kanssa?

Tilastolliset analyysit

Hyvinvointimuuttujien sekä vanhemmuusmuuttujien keskiarvojen ryhmävertailu toteutettiin monimuuttujaisella varianssianalyysillä (MANOVA) käyttäen 3 (ydinperheiden nuoret, uusperheiden nuoret, yksivanhempaisten perheiden nuoret) X 2 (tytöt, pojat) asetelmaa. Omavaikutusten jatkoanalyysi toteutettiin riippumattomien otosten t-testillä (sukupuoli) ja yksisuuntaisella varianssianalyysillä (perhemuotoryhmät). Seuraavaksi aineisto jaettiin kuuteen alaryhmään perhemuodon ja sukupuolen suhteen. Nuorten hyvinvointia ja vanhemmuuden laadun arviointejanäissä alaryhmissä vertailtiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Hyvinvointimuuttujien keskinäisten yhteyksien sekä hyvinvointimuuttujien ja vanhemmuusmuuttujien välisten yhteyksien korrealaatioanalyysissä käytettiin Pearsonin korrealaatiokerrointa.

Regressioanalyysia hyväksi käyttävissä polkumalleissa pyrittiin ennustamaan nuorten hyvinvointia sekä hyvinvoinnin puutetta perhemuodosta käsin. Ennustajina käytettiin dummy-koodattua perhemuotomuuttujaa; tilanne 1: ydinperheiden nuoret vs. muiden perheiden nuoret; tilanne 2: yksivanhempaisten perheiden nuoret vs. muiden perheiden nuoret. Malleissa testattiin lisäksi vanhemmuuden laadun ja elämänmuutosten mahdollista välittävää asemaa perhemuodon ja hyvinvoinnin suhteessa.

Uusperheiden nuorten perhekäsitystä koskeva laadullinen kuvailu perustui haastateltavien laatimien verkostokarttojen ja heidän antamiensa haastatteluvastausten sisällölliseen analyysiin.

3. TULOKSET

Muuttujien keskinäisten yhteyksien kuvailu

Hyvinvoinnin osatekijöiden välillä oli tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä erityisesti masennusoireiden ja muiden summamuuttujien välillä. Nuoret, jotka raportoivat runsaasti masennusoireita käyttivät myös muita enemmän alkoholia, suhtautuivat kielteisesti kouluun ja heidän fyysinen minäkuvansa ja sosiaaliset suhteensa eivät olleet kovin myönteisiä. Alkoholin käyttö sen sijaan oli masennusoireiden lisäksi yhteydessä vain kielteiseen suhtautumiseen kouluun, mutta ei fyysiseen minäkuvaan tai sosiaalisiin suhteisiin. (ks. Taulukko 1)

Taulukko 1. Hyvinvoinnin osatekijöiden keskinäiset korrelaatiot

	Alkoholin käyttö	Kielteinen asentoituminen kouluun	Fyysisen minäkuvan myönteisyys	Sosiaalisten suhteiden myönteisyys
Masennusoireiden määrä	.18*	.32***	-.44***	-.20*
Alkoholin käyttö		.23**	.05	.14
Kielteinen asennoi- tuminen kouluun			-.23**	-.24**
Fyysisen minäkuvan myönteisyys				.42***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Nuorten arvioinneissa vanhemmuuskäytännöistä positiivinen yhteys löytyi vain Lämpö ja läsnäolo –summan sekä Rajat ja valvonta –summan välillä ($r = .25$, $p = .006$). Nuoren oman ajattelun tukemisen sekä rajojen ja valvonnan välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Myöskään lämmön ja läsnäolon sekä oman ajattelun tukemisen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää korrelaatiota, vain trendinomaisen yhteys ($r = .18$, $p = .063$).

Nuorten hyvinvoinnin ja vanhemmuuden laadun tarkastelu perhemuodon ja sukupuolen mukaan

Mahdollisia eroja hyvinvoinnissa ja vanhemmuuden laadun tarkastelussa erilaisista perheistä (ydinperhe vs. uusperhe vs. yksivanhempainen perhe) tulevien tyttöjen ja poikien välillä sekä perhemuodon ja sukupuolen mahdollista yhdysvaikutusta analysoitiin 3 (perhemuoto) x 2 (sukupuoli) monimuuttujaisella varianssianalyysillä (MANOVA). Perhemuodon ja sukupuolen suhteen ei ilmennyt yhdysvaikutuksia. Sukupuolen oma-vaikutus löytyi sekä hyvinvoinnissa ($F(1,126) = 5.9, p = .00$) että vanhemmuuden laadussa ($F(1,103) = 2.3, p = .03$).

Jatkoanalyseissa tarkasteltaessa eri perhemuodoista tulevien nuorten eroja hyvinvoinnissa yksisuuntaisella varianssianalyysillä löydettiin merkitsevä ero alkoholin käytössä ($F(2,127) = 4.44; p = .01$): uusperheiden nuoret ($Ka = 4.50, SD = 1.98$) käyttivät alkoholia ydinperhenuoria enemmän ($Ka = 3.17, SD = 1.66$). Yksivanhempaisen perheiden nuoret ($Ka = 3.58, SD = 1.82$) eivät eronneet alkoholin käytössä muista ryhmistä. Tarkasteltaessa sukupuolten välisiä eroja hyvinvoinnissa riippumattomilla t-testeillä eroja löytyi masennusoireiden määrässä ($t(124) = 2.66; p = .01$) ja fyysisen minäkuvan laadussa ($t(126) = -6.03; p = .00$). Tytöt ($Ka = 17.42, SD = 14.50$) olivat poikia masentuneempia ($Ka = 11.27, SD = 11.49$), ja pojilla ($Ka = .81, SD = .22$) fyysinen minäkuva oli tyttöjä positiivisempi ($Ka = .53, SD = .31$).

Vaikka perhemuodon ja sukupuolen välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhdysvaikutusta, haluttiin tarkastella nuorten hyvinvointia tarkemmin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA) perhemuodon ja sukupuolen mukaan jaetuissa kuudessa alaryhmässä (ydinperheen tytöt ja pojat, uusperheen tytöt ja pojat, yksivanhempaisen perheen tytöt ja pojat). Ryhmien väliltä löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja kahden hyvinvointimuuttujan kohdalla: positiivisen fyysisen minäkuvan ja alkoholin käyttöä kuvaavan summamuuttujan suhteen. Pojilla fyysinen minäkuva oli perhemuodosta riippumatta positiivisempi kuin ydinperheiden tyttöjen. Eroa uusperheissä tai yksivanhempaisissa perheissä asuviin tyttöihin ei todennäköisesti tullut esiin, koska näiden ryhmien koko oli tilastollisen testauksen suhteen huomattavasti pienempi. Alkoholin käytössä erot olivat sen suuntaiset, että ydinperheiden tytöt käyttivät alkoholia merkitsevästi vähemmän kuin uusperheiden pojat (ks. Taulukko 2).

Taulukko 2. Hyvinvointi perhemuodon ja sukupuolen mukaan

	Perhemuoto						F	p
	Ydinperhe		Uusperhe		Yksivanhempainen perhe			
	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika		
	ka. (SD)	ka. (SD)	ka. (SD)	ka. (SD)	ka. (SD)	ka. (SD)		
1. Masennus- oireet	16.4 (13.8)	12.1 (11.0)	16.3 (15.7)	8.4 (7.2)	23.6 (17.2)	10.9 (14.7)	F(5,120)=1.9	ns
2. Alkoholin käyttö	3.0 (1.5) ^a	3.4 (1.9)	3.6 (1.6)	5.2 (2.0) ^a	4.3 (1.6)	3.1 (1.9)	F(5,122)=3.4	.01
3. Kielteinen asenne kouluun	.3 (.2)	.4 (.3)	.3 (.2)	.3 (.3)	.4 (.3)	.4 (.3)	F(5,122)=0.7	ns
4. Sosiaalisten suhteiden myönteisyys ¹	.8 (.2)	.8 (.2)	.7 (.2)	.9 (.1)	.8 (.1)	.8 (.2)	F(5,122)=1.3	ns
5. Myönteinen fyysinen minäkuva ¹	.5 (.3) ^{ab}	.8 (.2) ^a	.6 (.3)	.9 (.2) ^b	.6 (.4)	.8 (.3) ^c	F(5,122)=7.0	.00

Huom. Keskiarvot, joilla on sama kirjainyläindeksi, eroavat toisistaan merkitsevästi, $p < .05$.

¹ Testi tehty varianssien erisuuruuden vuoksi Sheffen sijasta Tamhane-testillä

Alkoholinkäytössä myös yksittäisissä muuttujissa löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja kuuden alaryhmän välillä. Ydinperheiden tytöt ja uusperheiden pojat erosivat toisistaan kaikkien kolmen yksittäisen alkoholimuuttujan kohdalla siten, että uusperhepojilla oli ydinperhetyttöjä enemmän alkoholia käyttäviä ystäviä, ja he joiivat ydinperhetyttöjä useammin sekä humalahakuisemmin. Tupakoinnissa ja huumeiden käytössä sekä huumeita käyttävien ystävien lukumäärässä ei alaryhmien välillä ollut eroja (ks. Taulukko 3).

Taulukko 3. Alkoholi, tupakka ja huumeet perhemuodon ja sukupuolen mukaan

	Perhemuoto						F	p
	Ydinperhe		Uusperhe		Yksivanhempainen perhe			
	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika		
	ka.	ka.	ka.	ka.	ka.	ka.		
	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)		
Alkoholia käytävien ystävien lukumäärä	2.0 (1.1) ^a	2.4 (1.3)	2.5 (1.1)	3.4 (1.0) ^a	2.7 (1.2)	2.0 (1.0)	F(5,122)=2.9	.02
Alkoholin käytön useus omalla kohdalla	1.6 (.9) ^a	1.8 (1.0)	2.0 (.9)	2.8 (1.0) ^a	2.4 (1.0)	1.6 (.9)	F(5,122)=3.5	.01
Humalassa olemisen useus omalla kohdalla	1.4 (.6) ^a	1.6 (.9)	1.6 (.7)	2.4 (1.0) ^a	1.9 (.7)	1.5 (.9)	F(5,122)=3.1	.01
Tupakointi ¹	1.9 (.3)	1.9 (.2)	1.9 (.4)	1.7 (.5)	1.6 (.5)	1.9 (.4)	F(5,122)=2.0	ns
Huumeita käytävien ystävien lukumäärä	1.4 (.7)	1.5 (1.0)	1.5 (.8)	1.6 (1.0)	2.1 (.6)	1.5 (.7)	F(5,121)=1.6	ns
Oma huumeiden käyttö ¹	1.0 (.1)	1.1 (.2)	1.0 (.0)	1.1 (.3)	1.0 (.0)	1.0 (.0)	F(5,122)=0.7	ns

Huom. Keskiarvot, joilla on sama kirjainyläindeksi, eroavat toisistaan merkitsevästi, $p < .05$.

¹ Testi tehty varianssien erisuuruuden vuoksi Sheffen sijasta Tamhane-testillä

Yllä kuvattujen kuuden alaryhmän välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja vanhemmuuskäytännöissä vain trendi siihen suuntaan, että ydinperheiden tytöt kokivat ydinperheiden poikia enemmän saavansa tukea oman ajattelulle (ks. Taulukko 4). Vanhempien ja nuoren välisessä suhteessa löytyi sen sijaan ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja siten, että ydinperheiden pojat kokivat suhteessaan isään yksivanhempaisten perheiden poikia enemmän kumppanuutta ja ydinperheiden tyttöjä enemmän uskoutumista (ks. Taulukko 5).

Taulukko 4. Vanhemmuus perhemuodon ja sukupuolen mukaan

	Perhemuoto						F	p
	Ydinperhe		Uusperhe		Yksivanhempainen perhe			
	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika		
	ka.	ka.	ka.	ka.	ka.	ka.		
	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)			
Vanhemmuus:								
lämpö ja läsnäolo	30.3 (3.1)	29.5 (4.0)	28.0 (6.2)	31.6 (3.3)	29.8 (4.6)	27.6 (4.9)	F(5,112)=1.6	ns
Vanhemmuus:								
oman ajattelun tukeminen	28.3 (4.1)	25.1 (4.9)	25.9 (4.8)	26.9 (2.0)	24.9 (4.6)	25.9 (2.9)	F(5,111)=2.9	.02
Vanhemmuus:								
valvonta	2.6 (.6)	2.4 (.5)	2.3 (.4)	2.6 (.7)	2.6 (.5)	2.5 (.6)	F(5,121)=.8	ns

Taulukko 5. Suhde äitiin ja isään perhemuodon ja sukupuolen mukaan

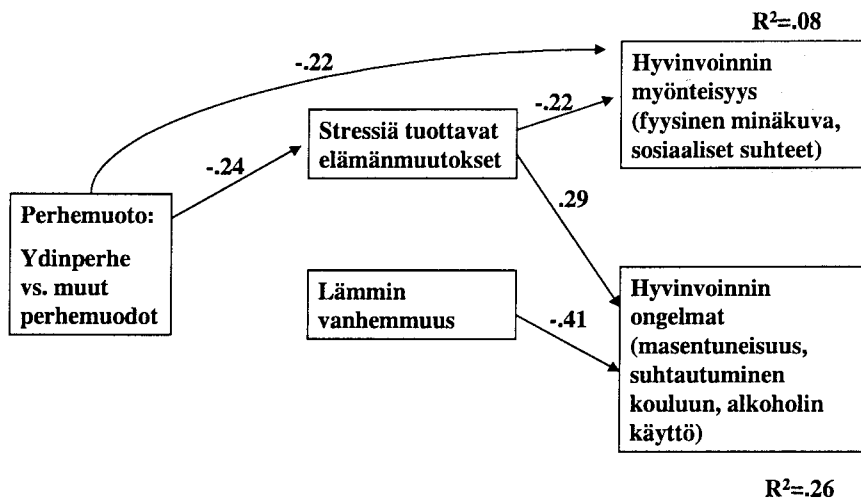
	Perhemuoto						F	p
	Ydinperhe		Uusperhe		Yksivanhempainen perhe			
	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika	Tyttö	Poika		
	ka.	ka.	ka.	ka.	ka.	ka.		
	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)	(SD)			
Suhde äitiin:								
Kumppanuus	2.6 (0.9)	2.7 (0.7)	2.6 (1.1)	2.7 (1.0)	2.9 (0.9)	2.7 (1.1)	F(5,116)=0.3	ns
Uskoutuminen	2.5 (1.1)	2.6 (1.2)	2.5 (1.1)	2.6 (1.2)	3.2 (1.1)	1.9 (0.9)	F(5,115)=1.4	ns
Konfliktit	2.1 (0.8)	1.9 (0.8)	3.0 (1.2)	1.8 (0.9)	2.2 (1.3)	2.0 (1.2)	F(5,115)=1.8	ns
Suhde isään:								
Kumppanuus	2.5 (0.9)	3.0 (0.9) ^a	2.6 (0.8)	2.4 (0.6)	2.6 (0.9)	2.0 (0.8) ^a	F(5,114)=2.7	.02
Uskoutuminen	1.8 (0.7)	2.5 (1.0)	1.9 (0.7)	2.1 (0.8)	2.0 (0.9)	1.6 (0.6)	F(5,113)=3.5	.01
Konfliktit	1.9 (0.7) ^a	1.7 (0.6) ^a	2.2 (0.9)	1.5 (0.4)	2.0 (0.6)	1.5 (0.5)	F(5,113)=1.7	ns

Huom. Keskiarvot, joilla on sama kirjainyläindeksi, eroavat toisistaan merkitsevästi, $p < .05$.

Perhemuodon yhteydet nuorten hyvinvointiin – elämänmuutosten ja vanhemmuuden laadun välittävä rooli

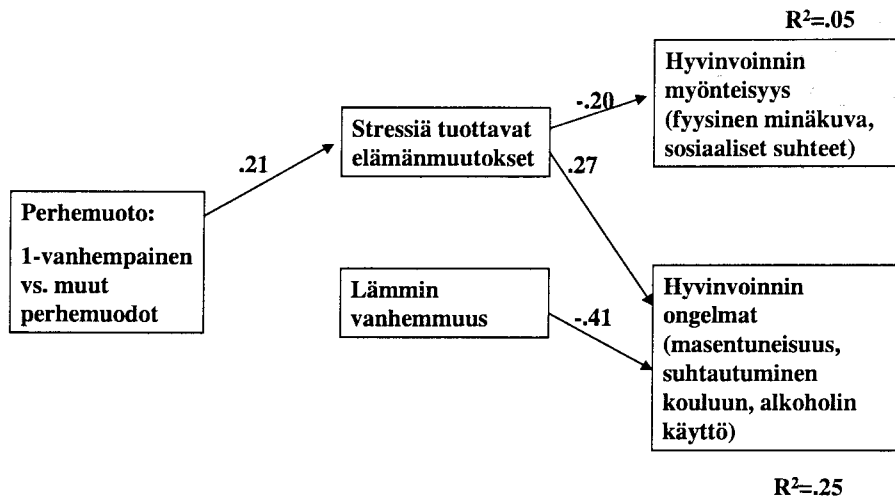
Perhemuodon yhteyksiä nuorten hyvinvointiin ja mahdollista elämänmuutosten ja vanhemmuuden laadun välittävää roolia tutkittiin kahden polkumallin kautta siten, että tilanteista ydinperhe vs. muut ja yksivanhempainen perhe vs. muut tehtiin omat mallinsa. Riippuvina muuttujina käytettiin toisen kertaluokan summamuuttujia, jotka myönteisen hyvinvoinnin osalta sisälsivät fyysisen minäkuvan ja positiivisten sosiaalisten suhteiden summapistemäärät (Cronbachin $\alpha = .85$) ja hyvinvoinnin ongelmien osalta masentuneisuuden, negatiivisen kouluasennoitumisen ja alkoholin käytön summamuuttujat (Cronbachin $\alpha = .91$). Kunkin polun merkitsevyys testattiin erillisellä regressioanalyysillä. Regressioanalyysien avulla testattiin sekä perhemuodosta hyvinvoinnin myönteisyyteen ja ongelmiin kulkevat suorat polut että mahdolliset epäsuorat polut elämänmuutosten ja vanhemmuuden laadun kautta. Alla olevissa kahdessa kuviossa on kuvattu vain tilastollisesti merkitsevät polut sekä polkukertoimet eli regressioanalyysin betakertoimet. Kokonaisselitysaste laskettiin kummallekin selitettävälle muuttujalle, hyvinvoinnin myönteisyydelle ja hyvinvoinnin ongelmille, ottaen huomioon kaikki ne selittävät tekijät, joille ennustepolku toteutui.

Tarkasteltaessa hyvinvoinnin myönteisyyttä ja ongelmia tilanteessa ydinperhe vs. muut perhemuodot havaittiin, että nuoren eläminen ydinperheessä ennusti suoraan hyvinvoinnin myönteisyyttä, mutta hyvinvoinnin ennusteeseen vaikutti myös stressiä tuottavien elämänmuutosten määrä (ks. Kuvio 1). Hyvinvoinnin myönteisyyden ennustamisessa selitysaste jäi kuitenkin varsin pieneksi ($R^2 = .08$). Hyvinvoinnin ongelmia ei ydinperhestatus suoraan ennustanut vaan ainoastaan silloin, kun stressiä tuottavat elämänmuutokset asetettiin mediaattoriksi. Hyvinvoinnin ongelmia ennustettaessa kokonaisselitysaste nousi huomattavan korkeaksi ($R^2 = .26$), koska vanhemmuuden lämpimyyden ennusti vahvasti hyvinvoinnin ongelmia.

Kuvio 1. Hyvinvoinnin myönteisyyden ja ongelmien ennustaminen tilanteessa ydinperheen nuoret vs. muiden perhemuotojen nuoret

Tarkasteltaessa hyvinvoinnin myönteisyyttä ja ongelmia tilanteessa yksivanhempaiset perheet vs. muut perhemuodot ei pelkkä yksivanhempaisen perheen status ennustanut suoraan hyvinvoinnin myönteisyyttä eikä ongelmia (ks. Kuvio 2). Kun ennusteeseen otettiin mukaan stressiä tuottavien elämänmuutosten määrä, löytyi polku sekä hyvinvoinnin myönteisyyteen että ongelmiin. Myönteisen hyvinvoinnin kohdalla selitysaste jäi pieneksi, ja hyvinvoinnin ongelmien kohdalla vanhemmuuden laatu nostaa selitysastetta merkittävästi, joten perhemuodolla ei yksivanhempaisen perheidenkään kohdalla näytä olevan ratkaisevaa merkitystä nuoren hyvinvointiin.

Kuvio 2. Hyvinvoinnin myönteisyyden ja ongelmien ennustaminen tilanteessa yksivanhempaisen perheen nuoret vs. muiden perhemuotojen nuoret

Perhe uusperhenuorten määrittelemänä

Uusperheissä asuvien nuorten haastatteluja oli yhteensä 11 (5 tyttöä ja 6 poikaa). Näiden nuorten haastattelumateriaalin pohjalta pyrittiin saamaan kuvaa ennen kaikkea siitä, miten nuoret itse määrittelevät perheensä, toisin sanoen missä määrin nuori katsoo eri taloudessa asuvan biologisen vanhempansa ja toisaalta samassa kodissa itsensä kanssa asuvan vanhemman uuden puolison ja hänen mahdollisten lastensa olevan osa perhettään. Haastatteluja tarkasteltaessa kiinnitettiin huomiota myös perheen sisäisiin, erityisesti nuoren ja tämän isä- tai äitipuolen välisiin, vuorovaikutussuhteisiin. Nuorten haastattelun yhteydessä laatimaa verkostokarttaa ja vastauksia vanhempia koskeviin kysymyksiin pyrittiin tulkitsemaan suhteessa Ritala-Koskisen (2001) 15 lasta (6 tyttöä ja 9 poikaa, iät 6-16) sisältävästä aineistostaan tavoittamiin perheen tulkintatapoihin, joita olivat 1) yhdessä asuvat, 2) yhdessä asuvat ja muita, 3) biologinen alkuperäisperhe, 4) liikkeessä ja muutoksessa oleva perhe. Ritala-Koskisen kuvaamat kolme ensimmäistä ryhmää erotettiin sen perusteella, keitä nuoren verkostokartta sisälsi ja minkälaisen

välimatkan päähän nuori oli asettanut läheiset ihmiset itsestään. Koska haastatteluissa ei suoraan kysytty ”Keitä sinun perheeseesi kuuluu?”, ei neljättä ryhmää voitu erottaa.

Ritala-Koskisen aineistossa ”yhdessä asuvat” –ryhmää yhdisti toisen biologisen vanhemman puuttuminen ja uusperheen näyttäytyminen aiemman perheen korvaajana, jolloin uusperhe muistuttikin läheisesti ydinperhettä. Tämänkaltaista tulkintaa muistuttavia verkostokarttoja löytyi haastateltujen uusperheiden nuorten joukosta viisi (kolme tyttöä ja kaksi poikaa). Näiden nuorten verkostokartoissa poissa oleva biologinen vanhempi oli asetettu hyvin kauaksi itsestä tai jätetty kokonaan pois, kun taas samassa taloudessa asuva biologinen vanhempi sekä puolivanhempi oli asetettu lähelle itseä (ks. Kuvio 3). Nuoria yhdisti myös heidän samankaltainen asennoitumisensa kotonaan asuvaan isä- tai äitipuoleen (neljässä tapauksessa isäpuoli, yhdessä äitipuoli). Vaikka melkein kaikki nuoret sanoivat äidin olevan heille kaikkein läheisin tuntemistaan aikuisista, jokainen mainitsi myös isä- tai äitipuolensa läheiseksi. Toinen pojista kertoi pitävänsä isäpuoltaan enemmän isänä kuin oikeaa isäänsä, ja yksi tytöistä koki isäpuolen äitiäkin läheisemmäksi:

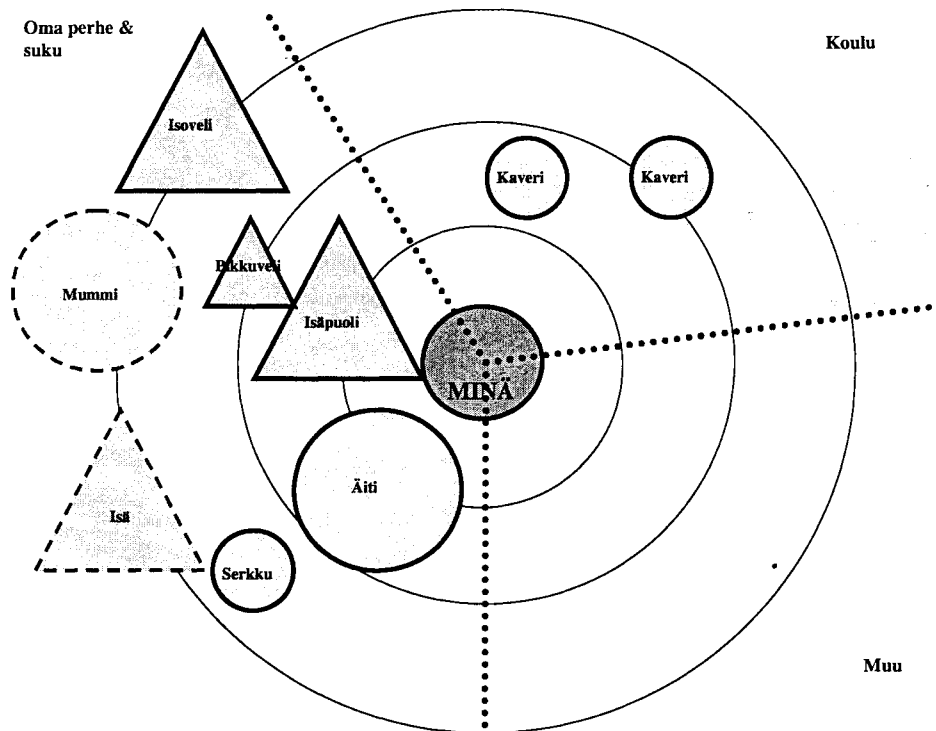
H: Joo. Okei. Nyt mä kysyn aikuisuhteista, eli ketkä on sulle läheisiä aikuisia?

T: No, mun isäpuoli on mulle tosi läheinen, et se on melkein läheisempi mulle kun mun oma äiti (naurahtaa).

H: Eli sä asut sun äidin ja isäpuolen kanssa sitte? Isäpuoli ois niinku läheisempi kun äiti?

*T: Joo.
(tyttö)*

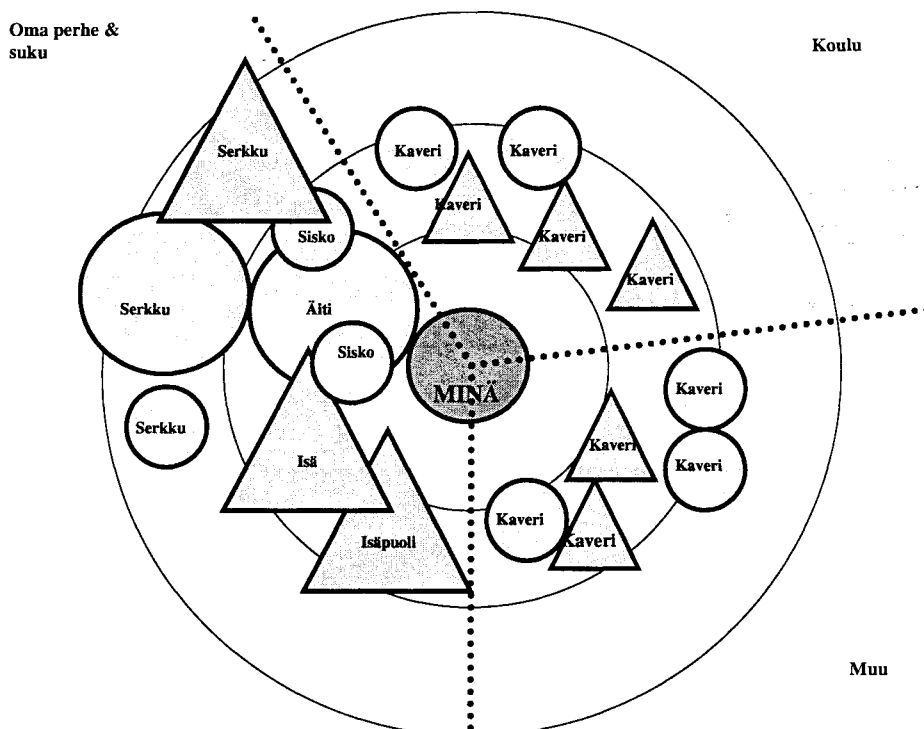
Poissa olevaa toista biologista vanhempaansa kaksi nuorista ei maininnut lainkaan. Kaikissa tapauksissa suhteet vaikuttivat syystä tai toisesta etäisiltä – joissain tapauksissa kokonaan katkenneilta. Näin oli käynyt esimerkiksi toisen vanhemman kuoltua tai muualla asuvan vanhemman alkoholiongelman vuoksi.

Kuvio 3. "Yhdessä asuvat" (Tyttö)

Ritala-Koskisen aineistossa "yhdessä asuvat ja muita" -ryhmälle ominaista oli vakiintunut, usein jo vuosia kestänyt, uusperhetilanne. Lapset määrittivät perheensä laajasti, rajoja tekemättä – moninaisuudesta huolimatta vaikeuksista.

"Yhdessä asuvat ja muita" –perhetulkintaa muistuttavia verkostokarttoja oli kolmella haastatellulla uusperhenuorella (kaksi poikaa ja yksi tyttö). He olivat sijoittaneet sekä molemmat biologiset vanhempansa että isäpuolensa hyvin lähelle itseään (Ks. Kuvio 4). Nuorten haastatteluista välittyi kuva melko tasapainoisesta ja normalisoituneesta perhetilanteesta. Äiti oli keskeisellä sijalla nuorten puhuessa aikuissuhteistaan, isästä ja isäpuolesta sen sijaan ei juuri ollut mainintoja.

Kuvio 4. "Yhdessä asuvat ja muita" (Poika)

Ritala-Koskinen kuvaa kolmannen perhetulkinnan, "biologisen perheen", olevan tavallinen lapsille, joille uusperhetilanne oli suhteellisen tuore ja jotka olivat olleet iältään jo hieman vanhempia uusperheen muodostuessa. Näissä olosuhteissa uusperheen tuomat uudet vuorovaikutussuhteet eivät muodostu kovin helposti merkitykselliseksi. Haastateltujen nuorten verkostokartoissa "biologinen perhe" –ryhmää edusti kolme nuorta (kaksi poikaa ja yksi tyttö), jotka olivat sijoittaneet biologiset vanhempansa lähelle itseään ja isäpuolen joko kauas itsestään tai jättäneet tämän kokonaan pois kartalta (Ks. Kuvio 5). Haastatteluissa kaikki kolme nuorta kuvasivat biologista isäänsä läheiseksi ja jättivät isäpuolen yleensä mainitsematta.

H: Onks hänellä (isällä) uutta perhettä?

T: Sillä on naisystävä.

H: Ei oo sulla noita siskopuolia tai velipuolia?

T: On mulla sitte, kun äiti on jonku... tai yhen Mikon kans naimisissa, niin Mikolla on sitte tyttö.

H: Asuuk se teillä kotona se Mikko?

T: Joo.

H: Mikkoa et laittanu kuitenkaan tonne?

T: Ei se oo niin hirveen...

H: Se ei oo niin läheinen sit kuitenkaan.

(poika)

Ryhmän ainoan tytön puheesta oli kuultavissa suoran negatiivista suhtautumista, mikä kieli uusien perhejärjestelyjen tuoreudesta:

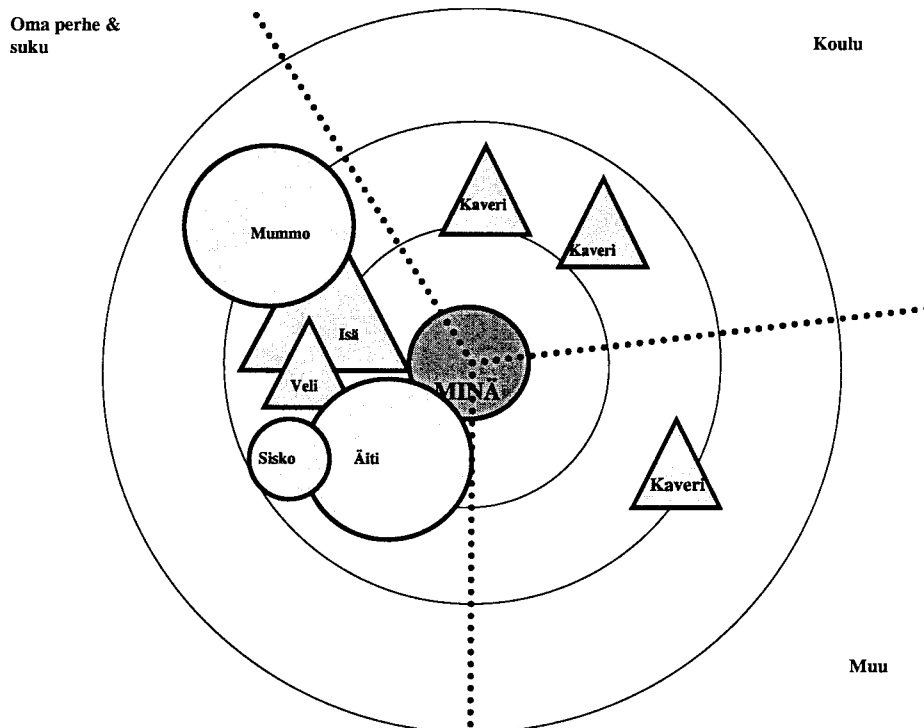
*T: No vois ne olla täällä, noi on vaan... ku emmää niitä, emmää oikein äiti-
tipuolesta ja isäpuolesta... mä inhoan niitä, ni emmää viiti laittaa niitä sit
ollenkaan.*

--- (keskustelua läheisistä ihmisistä, tutkittava mainitsee kavereita)

H: Entä aikuisia?

*T: No, oon mää ihan äitin ja isän ihan sillee... emmää niitä kauheesti vi-
haa.*

(tyttö)

Kuvio 5. "Biologinen perhe" (Poika)

4. POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli ensinnäkin selvittää onko sillä, että nuori kasvaa ydinperheessä, yksivanhempaisessa perheessä tai uusperheessä, yhteyksiä sekä nuorten hyvinvointiin tarkasteltuna fyysisen minäkuvan ja sosiaalisten suhteiden myönteisyyden, masennusoireiden määrän, alkoholin käytön ja kouluun asennoitumisen kautta että nuorten kokemaan vanhemmuuden laatuun. Lisäksi tarkasteltiin eri perhemuodossa kasvaneiden tyttöjen ja poikien mahdollisia eroja näissä hyvinvoinnin indikaattoreissa ja vanhemmuuden laadussa. Toiseksi tarkasteltiin elämänmuutosten ja vanhemmuuden laadun mahdollista välittävää roolia perhemuodon ja hyvinvoinnin välisissä yhteyksissä. Kolmanneksi pyrittiin haastattelutiedon kautta kuvailemaan uusperheiden nuorten perhekäsitystä. Eri perhemuotoa edustavista perheistä tulevien nuorten ja tyttöjen ja poikien väliset tilastolliset erot hyvinvoinnissa jäivät hyvin vähäisiksi ja ilmenivät vain päihteiden käytössä ja fyysisessä minäkuvassa. Eroja eri perhemuodossa kasvaneiden nuorten välillä arvioinneissa vanhempien kasvatuskäytännöistä ja suhteesta vanhempaan löytyi ainoastaan isäsuhteessa koetussa kumppanuudessa ja uskoutumisessa. Polkumalli perhemuodon yhteyksistä nuorten hyvinvointiin ja elämänmuutosten määrän sekä vanhemmuuden laadun toimimisesta välittävässä roolissa antoi viitteitä siihen suuntaan, ettei hyvinvoinnin myönteisyyttä tai ongelmia ole mahdollista ennustaa pelkän perhemuodon perusteella. Kuvaileva haastattelutieto korosti tarvetta kiinnittää huomiota perhemuodon sisällä ilmenevään vaihteluun nuorten perhekäsityksissä.

Eri perhemuodossa kasvaneiden nuorten välillä löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja vain alkoholin käytössä: uusperheiden nuorten todettiin käyttävän alkoholia ydinperheiden nuoria enemmän. Yksivanhempaisten perheiden nuoret eivät eronneet kahdesta muusta ryhmästä tilastollisesti. Tulokset olivat samansuuntaisia Nicholsonin ym. tutkimuksessa (1999), jossa havaittiin uusperheessä asumisen lisäävän riskiä nikoitiini- ja päihderiippuvuuteen. Se, että yksivanhempaisten perheiden nuoret eivät eronneet ydinperheiden nuorista oli puolestaan samansuuntainen tulos kuin Billinghamilla ym. (1999), jotka kuitenkin muistuttavat, että vaikka päihteiden käytössä ei ilmene määrällistä eroa, pitkäaikaiset seuraukset voivat olla erilaisia eri perhemuodoista tuleville nuorille. Sukupuolten välisiä eroja ilmeni vain kahdessa hyvinvoinnin indikaattorissa: tytöt arvioivat fyysisestä minäkuvaansa kielteisemmin kuin pojat sekä raportoivat enem-

män masennusoireita. Tämä tulos on yhdensuuntainen aiemman kirjallisuuden kanssa (esim. Ge, Lorenz, Conger, Elder & Simons, 1994; Kostanski & Gullone, 1998; Rönkä & Poikkeus, 2000).

Kun aineisto jaettiin kuuteen alaryhmään perhemuodon ja sukupuolen mukaan, näkyivät erot fyysisessä minäkuvassa ja alkoholin käytössä tässäkin tarkastelussa. Tyttöjen poikia kielteisempi fyysinen minäkuva oli tilastollisesti merkitsevä vertailtaessa kaikkien perhemuotojen poikia ja ydinperheiden tyttöjä. Uusperheissä tai yksivanhempaisissa perheissä asuvien nuorten tyttöjä koskevissa vertailuissa sukupuolten erot eivät ryhmien pienen koon vuoksi tulleet tilastollisesti merkitseviksi. Alkoholin käytössä sukupuolten välinen ero oli voimakkain ydinperheiden tyttöjen ja uusperheiden poikien vertailussa sen suuntaisesti, että jälkimmäiset käyttivät alkoholia merkitsevästi enemmän. Ydinperheiden tytöt ja uusperheiden pojat erosivat toisistaan myös kaikkien kolmen yksittäisen alkoholimuuttujan kohdalla siten, että uusperhepojilla oli ydinperhetttöjä enemmän alkoholia käyttäviä ystäviä, ja he joivat ydinperhetttöjä useammin sekä humalahakuisemmin (ks. Nicholson ym., 1999). Tupakoinnissa ja huumeiden käytössä sekä huumeita käyttävien ystävien lukumäärässä ei alaryhmien välillä ollut eroja.

Verrattaessa nuorten arvioita vanhemmuuskäytännöistä ei kuuden alaryhmän välillä ilmennyt tilastollisesti merkitseviä eroja. Löytyi ainoastaan trendi siihen suuntaan, että ydinperheiden tytöt kokivat ydinperheiden poikia enemmän saavansa tukea omalle ajattelulleen. Vanhempien ja nuoren välisen suhteen laadussa löytyi sen sijaan ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja siten, että ydinperheiden pojat kokivat suhteessaan isään yksivanhempaisten perheiden poikia enemmän kumppanuutta ja ydinperheiden tyttöjä enemmän uskoutumista. Erot ydinperheiden ja yksivanhempaisien perheiden poikien isäsuhteessaan kokemassa kumppanuudessa selittynevät yksinkertaisesti isän läsnäololla ja poissaololla. Poikien on todettu ydinperheessä viettävän tyttöjä enemmän aikaa isänsä kanssa (Yeung, Sandberg, Davis-Kean & Hofferth, 2001), mikä mahdollisesti selittää erot ydinperheen tyttöjen ja poikien isäsuhteessaan kokemassa uskoutumisessa.

Koska pelkkä perhemuoto ei selittänyt eroja nuorten hyvinvoinnissa, selvitettiin polkumallin avulla perhemuodon yhteyksiä sekä nuorten hyvinvointiin että hyvinvoinnin ongelmiin ja elämänmuutosten määrän ja vanhemmuuden laadun toimimista välittävässä roolissa. Myönteistä hyvinvointia arvioitiin fyysisen minäkuvan ja positivististen sosiaalisten suhteiden summamuuttujan kautta ja hyvinvoinnin ongelmia puoles-

taan masentuneisuuden, negatiivisen kouluasentoitumisen ja alkoholin käytön summa-
muuttujan kautta. Tiedolla siitä, oliko nuoren kasvuympäristönä ydinperhe tai muut
kasvuympäristöt, voitiin ennustaa hyvinvoinnin myönteisyyttä sekä suoraan että elä-
mänmuutosten määrän toimiessa mediaattorina, mutta hyvinvoinnin ongelmia se ennusti
ainoastaan silloin, kun elämänmuutokset olivat mediaattorina. Useissa tutkimuksissa
ydinperheiden lasten tai nuorten on todettu voivan muita paremmin (esim. Sandefur &
Wells, 1999). Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten voidaan tulkita antavan tukea sille
näkemykselle, että ydinperheessä asuminen ennustaa positiivista hyvinvointia. Kun en-
nustajaksi asetettiin yksivanhempaisessa perheessä kasvaminen vs. muut perhemuodot
ilmeni perhemuodosta käsin yhteys sekä myönteiseen hyvinvointiin että hyvinvoinnin
ongelmiin mutta ainoastaan elämänmuutosten määrän toimiessa mediaattorina. Tulosta
voidaan tulkita siten, että yksivanhempaisessa perheessä asuminen ennustaa hyvinvoin-
nin pulmia silloin kun lapsella on ollut stressaavia elämänmuutoksia.

Vanhemmuuden lämpimyyks oli hyvinvoinnin ongelmia ennustettaessa
merkittävässä asemassa. Perhemuodolla sen sijaan ei ollut vaikutusta vanhemmuuden
lämpimyyteen. Tämä antaa viitteitä siihen suuntaan, ettei hyvinvoinnin myönteisyyttä
tai ongelmia hyvinvoinnissa ole mahdollista ennustaa pelkän perhemuodon perusteella,
vaan hyvin merkitsevä tekijä näyttäisi olevan esimerkiksi vanhemmuus, jossa on vaihte-
lua yhtä lailla perhemuotojen sisällä kuin välillä. Tämä tulos on yhdenmukainen aiem-
man kirjallisuuden kanssa, joissa vanhemmuudella nähdään olevan merkittävä rooli
lapsen tai nuoren hyvinvointiin vaikuttajana erityisesti sen kautta millaista on nuoren ja
vanhemman välinen vuorovaikutus, saako nuori vanhemmiltaan tukea ja kuuntelevatko
vanhemmat kuuntelevat nuorta ja antavat tälle vastuuta päätöksenteossa (mm. Scabini,
Lanz & Marta, 1999; Simons ym., 1999; Steinberg ym., 1992; Vandewater & Lansford,
1998).

Uusperheiden nuorten haastattelussa ilmaisemaa perhemääritystä tarkas-
teltiin Ritala-Koskisen (2001) väitöskirjassaan kuvaaman luokittelun pohjalta. Toisin
kuin Ritala-Koskisen tutkimuksessa nuorilta ei suoraan kysytty, keitä heidän perhee-
seensä kuuluu, vaan kysymystä lähestyttiin verkostokarttojen perusteella. Haastateltavi-
en nuorten verkostokartoista voitiin erottaa seuraavat kolme uusperhemääritystä: 1)
yhdessä asuvat, 2) yhdessä asuvat ja muita ja 3) biologinen alkuperäisperhe. Neljättä
Ritala-Koskisen kuvaamaa ryhmää – liikkeessä ja muutoksessa oleva perheen määritys-
tä – ei haastateltavien nuorten vastauksista ollut erotettavissa. On kuitenkin syytä huo-

mata, että strukturoituihin kysymyksiin perustuva melko niukka haastattelumateriaali rajoittaa olennaisesti päätelmiä, ja teemahaastattelu esimerkiksi olisi tarjonnut suoisamman mahdollisuudenkysymyksen tarkasteluun. Erilaisten perhemääritysten ilmeneminen kuvaa uusperheen sisäistä heterogeenisyyttä perhemuotona. Roolit ja ihmis-suhteet sekä uusperheiden sisällä että välillä ovat hyvin monimutkaisia, vaikeasti määriteltävissä ja jatkuvasti muutoksessa (Ritala-Koskinen, 2001). Merkitseviä tekijöitä uusperheeseen sopeutumisessa näyttivät olevan muun muassa suhteet muualla asuvaan toiseen biologiseen vanhempaan, uusperhetilanteen vakiintuneisuus vs. uutuus sekä nuoren ikä uusperheen syntyessä.

Tutkimuksen tulokset tukivat näkemystä siitä, että pelkän perhemuotoa koskevan tiedon varassa ei voida tehdä vahvoja ennusteita siinä kasvavien nuorten hyvinvoinnista. Perherakenteessa tapahtuvien muutosten lukumäärä ei ole suoraan verrannollinen nuoren hyvinvointiin, joten perherakenne ei ole ainut merkitsevä tekijä nuoren hyvinvointia ajatellen (Spruijt & Goede, 1991). Eroja lasten hyvinvoinnissa ilmenee sekä perhemuotojen sisällä että välillä (ks. myös Joshi ym., 2000). Oletus siitä, että kunkin perhemuodon sisällä vaikutukset lasten kehitykseen ja hyvinvointiin olisivat yhteneviä, ei selvästikään ole perusteltu. Myös Alanen (1994) kritisoi puhetta, jonka mukaan yksivanhempaisista perheistä nimenomaan puuttuu toinen vanhempi ja ne ovat "täydellisten" ja "kokonaisten" perheiden rinnalla siten "epätäydellisiä" ja "vajaita" perheitä ja sen kautta sisältävät enemmän riskejä lasten ongelmakäyttäytymiselle ja kehityshäiriöille. Kehityksellistä tulosta ennustettaessa onkin syytä ottaa perhemuodon ohella huomioon monet muut tekijät kuten esimerkiksi perhesuhteiden positiivisuus vs. negatiivisuus, perheen taloudellinen tilanne ja elinolot, vanhempien koulutus sekä hyvinvointi (vrt. Dunn, 1998). Alasen (1994) yksivanhempaisuustutkimukseen kohdistuvaa kritiikkiä voisi kohdistaa yleisemminkin perhemuotoja vertailevaan tutkimukseen: perherakenteen ohella tulisi ottaa huomioon perheiden arkielämään vaikuttavat taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset tekijät. Pitkäkestoiset sosiaaliset ja taloudelliset haitat vaikuttavat perherakennetta todennäköisemmin negatiivisesti lapsen kehitykseen (Joshi ym., 2000). Toisaalta lapsille, joiden perhe on sosiaalisissa tai taloudellisissa vaikeuksissa, on muita todennäköisempää kokea vanhempiensa ero.

Galambos ja Ehrenberg (1997) kritisoivat puolestaan perhetutkimuksen riskikeskeisyyttä ja haluavatkin vanhempien eroamisen negatiivisten vaikutusten lisäksi kiinnittää huomiota sen tuomiin mahdollisiin positiivisiin seurauksiin ja mahdollisuuk-

siin eri perheenjäsenille. Heidän mielestään tutkimuksessa tulisi aktiivisesti keskittyä perheen luomiin mahdollisuuksiin nuoren terveyttä ajatellen, riskien kääntämiseen mahdollisuuksiksi sekä määrittelemään ja mittaamaan positiivisia seurauksia. Erosta nuorelle koituvien negatiivisten seurausten ajatellaan johtuvan yleensä toisen vanhemman – yleensä isän – poissaolosta, aiempaa heikommasta taloudellisesta asemasta sekä vanhempien välisistä riidoista. Esimerkiksi vanhempien keskinäiset riidat voivat kuitenkin olla Galamboksen ja Ehrenbergin mukaan nuorelle sekä riskitekijä että mahdollisuus: riskitekijä mikäli, nuori vedetään riitoihin mukaan, tai mahdollisuus vanhempiaan seuraamalla oppia konfliktien ratkaisemista, mikäli vanhemmat kykenevät rakentamaan yhteistyöhön.

Perhemuotojen sisäisen heterogeenisyyden lisäksi perhemuotojen vertailua monimutkaistaa yksinhuoltajaperheen ja uusperheen välinen liukuva raja. Joillekin lapsille äidin luona vieraileva miesystävä saattaa olla läheisempi kuin toisille jo saman katon alle muuttanut isäpuoli. On ehdotettu, että lapsen kannalta merkityksellisempää kuin, ovatko vanhemmat naimisissa keskenään, on se, että perhe on koossa ja että arjessa on kaksi vanhempaa (Kartovaara & Sauli, 2000). Lapsen kannalta lähes yhtä vakava arkipäivän elämänmuutos kuin varsinainen avioero on toisen vanhemman muuttaminen toiselle paikkakunnalle työn vuoksi. Harinen (1996) ei näe uusperhenuorten asemaa erityisen vaikeana, sillä hänen mukaansa nuoret yleensä sopeutuvat nopeasti muuttuviin elinoloihinsa ja perhesuhteisiinsa joustavasti. Nuoret eivät ole vanhempiensa elämän ulkopuolisia tarkkailijoita vaan täysin osallisia ympärillään tapahtuvissa muutoksissa.

Käytetyllä perhemuotoja vertailevalla tutkimusasetelmalla ja kvantitatiivisiin mittoihin perustuvalla tutkimusotteella on vaikea – tai ehkäpä mahdoton – tavoittaa syvemmin niitä monisyisiä mekanismeja, joiden kautta perhemuoto yhdessä muiden perheen elämään vaikuttavien tekijöiden kanssa tuottaa hyvinvointia jäsenilleen. Sekä perhemuotojen välillä että sisällä on runsasta vaihtelua. Useille yksivanhempaisen perheen lapsille on yhteistä kokemus vanhempien erosta, mutta tämäkään kokemus ei suinkaan ole kaikille samanlainen. Vastaavasti uusperheen lapsia yhdistää kokemus vanhemman uuden puolison tulosta perheeseen, mutta kuten haastatteluaineistosta ilmeni, kokemus perheestä ei silti ole kaikilla samanlainen. Eroja perheiden välillä löytyy esimerkiksi perheen sisäisistä vuorovaikutussuhteista. Hyvinvoinnin mittojen lisäksi olisikin tärkeää pyrkiä arvioimaan vanhemmuuden laatua lapsen tai nuoren perheessä sekä lapsen tai nuoren perheessään kokemia ristiriitoja.

Pelkän perhemuodon aiheuttamia eroja hyvinvoinnissa ei kuitenkaan voi täysin kumota, sillä toisaalta aiemmissa tutkimuksissa ilmenneet perhemuotojen väliset erot nuorten hyvinvoinnissa saivat jossain määrin tukea myös tästä tutkimuksesta. Vanhempien eron kokeminen harvoin lienee positiivinen kokemus eikä uusperheistymisenkään tapahtune kivutta, joten riski heikentyneeseen hyvinvointiin on olemassa. Riskin olemassaolo ei kuitenkaan oikeuta olettamaan kaikkien vanhempiensa eron kokeneiden lasten voivan huonosti. Kasvatuskirjallisuuden mukaan ilmeisin riski on lapsilla ja nuorilla, jotka eivät syystä tai toisesta saa vanhemmiltaan välittämistä ja läsnäoloa. Lähemmäs lasten ja nuorten kokemuksia perheestään kuin kvantitatiivisella tutkimuksella pääseee kvalitatiivisella tutkimusotteella lapsen perhekokemuksia tarkastelemalla. Lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä etsittäessä lasten omien kokemusten lisäksi hyödyllistä tietoa olisivat vanhempien arvioinnit omasta vanhemmuudestaan ja lapsensa hyvinvoinnista.

LÄHTEET

- Ahola, M. (2000). Tavallinen ja toisenlainen perhe - lesboperheissä elävät nuoret. *Nuorisotutkimus*, 18(4), 19-35.
- Alanen, L. (1994). Perhelapsuus ja lasten perheys - 'perhe' lasten näkökulmasta. Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.), *Näkökulmia perheeseen* (s. 15-37). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Angold, A., & Costello, E. J. (1987). *Recent Mood and Feelings Questionnaire*. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Biblarz, T. J., & Gottainer, G. (2000). Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single-mother families. *Journal of Marriage & the Family*, 62(2), 533-548.
- Billingham, R., & Abrahams, T. (1998). Parental divorce, body dissatisfaction and physical attractiveness ratings of self and others among college women. *College Student Journal*, 32(1), 148-152.
- Billingham, R. E., Wilson, W., & Gross, W. C. (1999). Parental divorce and consequences of drinking among college students. *College Student Journal*, 33(3), 322-327
- Butler, I., Douglas, G., Fincham, F., Murch, M., Robinson, M., & Scanlan, L. (2000). Children's perspectives and experience of divorce. *Children 5-16 Research Briefing*, 21. Internet-osoitteessa: www.hull.ac.uk/children5to16programme/briefings/robinson.pdf 11.7.2001.
- Dunn, J., Davies, L. C., & O'Connor, T. G. (2001). Family lives and friendships: The perspectives of children in step-, single-parent, and nonstep families. *Journal of Family Psychology*, 15(2), 272-287.
- Dunn, J., Deater-Deckard, K., Pickering, K., O'Connor, T. G., Golding, J., & ALSPAC Study Team (1998). Children's adjustment and prosocial behaviour in step-, single-parent and non-stepfamily settings: Findings from a community study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(8), 1083-1095.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Sellers, E. B. (1999). Adolescents' well-being as a function of perceived interparental consistency. *Journal of Marriage & the Family*, 61(3), 599-610.

- Fuhrman, W., & Buchmaister, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63, 103-115.
- Galambos, N. L., & Ehrenberg, M. F. (1997). The family as health risk and opportunity: A focus on divorce and working families. Teoksessa J. Schulenberg, J. Maggs, & K. Hurrelmann (toim.), *Health risks and developmental transitions during adolescence* (s. 395-419). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Ganong, L. H., & Coleman, M. (1994). *Remarried Family Relationships*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ge, X., Lorenz, F. O., Conger, R. D., Elder, G., & Simons, R. S. (1994). Trajectories of stressful life events and depressive symptoms during adolescence. *Developmental Psychology*, 30(4), 467-483.
- Gelles, R. J. (1995). *Contemporary Families. A Sociological View*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Harinen, P. (1995). "Ei tää mikään unelmaperhe oo vai?" Nuori uusperheen kokijana. *Nuorisotutkimus*, 13(2), 11-17.
- Harinen, P. (1996). Youth in stepfamilies. Teoksessa V. Puuronen (toim.), *Youth in changing societies* (s. 174-181). University of Joensuu, Bulletins of the Faculty of Education, N:o 58.
- Henry, C. S., & Lovelace, S. G. (1995). Family resources and adolescent family life satisfaction in remarried family households. *Journal of Family Issues*, 16(6), 765-786.
- Hermanson, E., Karvonen, S., & Sauli, H. (1998). *Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys Suomessa. Valtakunnalliset trendit 1990-luvulla*. Osa I. Tilastoraportti. Helsinki: Stakes.
- Hoffmann, J. P., & Johnson, R. A. (1998). A national portrait of family structure and adolescent drug use. *Journal of Marriage & The Family*, 60(3), 633-645.
- Jallinoja, R. (1994). Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö. Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.), *Näkökulmia perheeseen* (s. 5-13). Jyväskylä: Gummerus.
- Joshi, H., Wiggins, D., & Clarke, L. (2000). The changing home: outcomes for children. *Children 5-16 Research Briefing*, 6. Internet-osoitteessa: www.hull.ac.uk/children5to16programme/briefings/joshi.pdf 11.7.2001.
- Kartovaara, L., & Sauli, H. (toim.) (1994). *Suomalainen perhe*. SVT, Väestö 1994: 5. Helsinki: Tilastokeskus.

- Kartovaara, L., & Sauli, H. (2000). *Suomalainen lapsi*. SVT, Väestö 2000:7. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kostanski, M., & Gullone, E. (1998). Adolescent body image dissatisfaction: Relationship with self-esteem, anxiety, and depression controlling for body mass. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(2), 255-262.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Lohman, B. J., & Jarvis, P. A. (2000). Adolescent stressors, coping strategies, and psychological health studied in the family context. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 15-43.
- Nicholson, J. M., Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (1999). Effects on later adjustment of living in a stepfamily during childhood and adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40(3), 405-416.
- O'Brien, M., Alldred, P., & Jones, D. (1996). Children's constructions of family and kinship. Teoksessa J. Brannen & M O'Brien (toim.), *Children in Families. Research and Policy* (s.84-100). London: Falmer Press.
- Perheet 1999. SVT Väestö 2000. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pollack, W. (1999). *Tosi poikia*. Helsinki: Otava.
- Reuna, V. (1997). *Perhebarometri 1997. Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä*. Katsauksia E 3/1997. Helsinki: Väestöliitto.
- Reynolds, C. R., & Kamphaus, R. W. (1992). *BASC. Manual for the Behavior Assessment System for Children*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Ritala-Koskinen, A. (1993). *Onko uusperheestä perheeksi?* Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja, 4.
- Ritala-Koskinen, A. (2001). *Mikä on lapsen perhe?* Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001.
- Rönkä, A., & Poikkeus, A-M. (2000). Tytöt, pojat ja vanhemmat: kumppanuutta ja kahinointia. *Nuorisotutkimus*, 18(4), 3-18.
- Sandefur, G. D., & Wells, T. (1999). Does family structure really influence educational attainment? *Social Science Research*, 28, 331-357.
- Scabini, E., Lanz, M., & Marta, E. (1999). Psychological adjustment and family relationships: a typology of Italian families with a late adolescent. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(6), 633-644.

- Simons, R. L., Lin, K.-H., Gordon, L. C., Conger, R. D., & Lorenz, F. O. (1999). Explaining the higher incidence of adjustment problems among children of divorce compared with those in two-parent families. *Journal of Marriage & the Family*, 61(4), 1020-1033.
- Smart, C., Wade, A., & Neale, B. (2000). New childhoods: children and co-parenting after divorce. *Children 5-16 Research Briefing*, 7. Internet-osoitteessa: www.hull.ac.uk/children5to16programme/briefings/smart.pdf 11.7.2001.
- Spek, D. T. L. (1998). A longitudinal study of the relations between parent-adolescent conflict and adolescent psychological well-being. *Journal of Genetic Psychology*, 159(1), 53-67.
- Spruijt, E., & Goede, M. de (1997). Transitions in family structure and adolescent well-being. *Adolescence*, 32 (128), 897-911.
- Steinberg, L., Lamborn, S., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63, 1266-1281.
- Taskinen, S. (1994). Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Pirkko Linna (toim.), *Perhe* (s.3-6). Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja. Sarja C. Nro6.
- Vandewater, E. A., & Lansford, J. E. (1998). Influences of family structure and parental conflict on children's well-being[a]. *Family Relations*, 47(4), 321-328.
- Virkki, J. (1994). Esipuhe. Teoksessa J. Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin* (s. 6-9). Juva: WSOY.
- Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, P. E., & Hofferth, S. L. (2001). Children's time with fathers in intact families. *Journal of Marriage & the Family*, 63(1), 136-155.